

Høgskulen
på Vestlandet

BARNkunne
Senter for barnehageforskning

KINDknow notes series 18, 2025

EX-PED-LAB prosjekthåndbok

‘Exploration and Pedagogical Innovation Laboratory’ [EX-PED-LAB]

Innhold

Forord	3
Målgruppe	3
Sitering ved bruk av håndboken	3
Prosjektets tittel	3
Prosjektledelse	3
Prosjektets historie:	3
Innledning	4
Hensikten med håndboken	4
Samarbeid om forskning – hvorfor det?	4
Hva er EX-PED-LAB?	6
Prosjektets mål	7
Prosjektets forskningsspørsmål	7
Hva er verkstedsmetodologi i vårt prosjekt?	8
Verksteder – Typer og kjennetegn	8
Ledelse av verksteder - lurt å tenke på	8
Hva er forskning i vårt prosjekt?	9
Metoder for prosjektgjennomføring	9
Etikk	10
Prosjektorganisasjon – organisasjonskart	11
Samarbeids barnehager og tilknyttet forsker	12
Forventninger til deltakerne i EX-PED-LAB	14
Oppsummerte anbefalinger fra pilotstudien EX-PED-LAB (2019-2021)	14
Strategi: å skape kultur for 'kunnskaping' i partnerskap	16
Roller og ansvar	17
Kommunikasjonsplan	18
Arbeidspakker	19
Arbeidspakke 1: Utvikle konseptet EX-PED-LAB	19
Arbeidspakke 2: Pedagogiske temaer og innhold	19
Arbeidspakke 3: Transformativ praksis	20
Arbeidspakke 4: Casestudie: prøve ut EX-PED-LAB i etableringen av nye Olsvik barnehage	20
Arbeidspakke 5: Replikasjonspotensial	21
Tidslinje arbeidspakkene	22
Fellesverksteder for barnehagene	23
Verksteder i barnehagelærerutdanningen	23
Prosjektmodell for EX-PED-LAB	24
SAMSKAPING – CO-CREATION	27
Publisering og formidlingsplan	28
Evaluering	29
Prinsipper for EX-PED-LAB – en oppsummering	30
Litteraturliste	32

Forord

Målgruppe for denne prosjekthåndboken var, i perioden 2021-2025, forskere ved BARNkunne – Senter for barnehageforskning, deltakere fra partnerskapsorganisasjonene (Bergen kommune, Kinn kommune, Kanvas barnehager, Kunstpilotene, Designskolen Kolding) og deltakere fra barnehagelærerutdanningen ved Høgskulen på Vestlandet.

Prosjekthåndboken ble først etablert ved prosjektstart i 2021, og den har blitt revidert ved behov, for hele tiden å kunne være et levende og veiledende felles dokument for alle involverte.

Denne versjonen er revidert i mai 2025 for å deles åpent ut til alle som er interessert. Vi håper håndboken nå kan være til hjelp og nytte for flere som samarbeider på tvers av organisasjoner om forskning, utvikling og pedagogisk innovasjon.

Sitering ved bruk av håndboken

Ved bruk av prosjekthåndboken utenfor prosjektet skal det refereres til denne kilden og til at håndboken er utviklet som en del av prosjektet *Sustainable design in kindergarten sector through 'Exploration and Pedagogical Innovation Laboratory' [EX-PED-LAB] 2021-2025*, som er delfinansiert av Norges forskningsråd, prosjektnr. 326797.

Referanse: Ødegaard, E. E., Birkeland, J., Glosvik, Ø., Oen, M., Fimreite, H., Oropilla, C. T., Jespersen, E., Sønsthagen, A.G., Lossius, M., Severina, E., Schei, T, B., Skoglund, R. I., Skovbjerg, H. M. *EX-PED-LAB – Prosjekthåndbok*. KINDknow – Noteseries nr. 18, 2025. Dato for nedlastning.

Prosjektets tittel:

Engelsk: *Sustainable design in kindergarten sector through 'Exploration and Pedagogical Innovation Laboratory' [EX-PED-LAB]*.

Norsk: *Verksteder for utforskning og pedagogisk kreativitet (EX-PED-LAB) – bærekraftige design i barnehagesektor*.

Prosjektledelse:

Fra juni 2023 til desember, 2025 ledes EX-PED-LAB av et prosjektteam bestående av Elin Eriksen Ødegaard, Hege Fimreite og Czarecah T. Oropilla.

Leder av den daglige driften er fra august 2023: Hege Fimreite hege.fimreite@hvl.no , tlf. +47 55 58 57 03. Medledere er Elin Eriksen Ødegaard og Czarecah Tuppil Oropilla.

Olga Shangina Williams er forskningsrådgiver for prosjektet. Olga.Shangina@hvl.no, tlf.: +47 55 58 77 17

Leder av styringsgruppen er fra mai 2023: Elin Eriksen Ødegaard eeo@hvl.no, tlf. +47 55 585932, BARNkunne – Senter for barnehageforskning, Høgskulen på Vestlandet.

Prosjektets nettside: [Verksteder for utforskning og endring – bærekraftige design i barnehagesektoren \(EX-PED-LAB\) – Høgskulen på Vestlandet \(hvl.no\)](#)

Prosjektets historie:

EX-PED-LAB som begrep ble først lansert av Elin Eriksen Ødegaard under samarbeidet med fire partnerbarnehager i Bergen kommune som en del av BARNkunnens partneravtale med Bergen kommune. Å sette sammen ordene *Exploration, Pedagogical Innovation Laboratories* var et retorisk grep for å befestе en praksisutviklende forskningsmetodologi med et begrepsapparat som gikk gjennom og utenfor pedagogikk. Her ble *verkstedet* et sentreringsspunkt for systematisk arbeid med barnehageutvikling, og et sted for forskningsmetode. Innovasjonsbegrepet skulle åpne for designforskning, og laboratoriet var et sted for utforskning som vi valgte å oversette til verksted. Sammen med Etat for barnehage i Bergen kommune og forskere ved BARNkunne, gjorde vi erfaringer som førte til Bergen kommunes pilotprosjekt: *Barnehagelæreren som medforsker*, der direktør Mimi Bjerkestrand var prosjektleder. Prosjektet ble utviklet i tett samarbeid mellom etat for barnehage, ved Mimi Bjerkestrand, Offentlig Ph.d. kandidat, Marion Oen, Rune Espe, Bergen kommune og BARNkunne, ved Elin Eriksen Ødegaard, Johanna Birkeland og Øyvind Glosvik, HVL. Det ble finansiert av Regionalt forskningsfond Vestland (prosjektnummer 30 5594). Dette prosjektet ble en god start for utviklingen av hovedprosjektet, EX-PED-LAB. Prosjektet startet i november 2021, med en tildeling fra Forskningsrådet på 12 millioner NOK (Prosjektnummer, 326797).

Johanna Birkeland ledet prosjektets første fase fra november 2021 til mars 2023. Johanna Birkeland, Øyvind Glosvik og Elin Eriksen Ødegaard samarbeidet tett med rådgiver Zacharias Andreadakis om prosjektets mål og utforming. Fra november 2021 til mars 2023 ble prosjektet ledet av Johanna Birkeland med Elin Eriksen Ødegaard som medleder. Elin Eriksen Ødegaard var operativ prosjektleder fra mars 2023 til august 2023 og etablerer et nytt lederteam (se over). Administrativ koordinator og rådgivere for prosjektet har variert i perioden fra november 2021 til november 2025: Lene Angelskår, Marthe Vaagen Tjemsland og Olga Shangina Williams.

Innledning

Hensikten med håndboken

Håndboken har til hensikt å vise frem en konkret gjennomgang av prosjektet for å kunne hjelpe andre som skal lede denne typen eksperimenterende prosesser. Vi beskriver i detalj hvordan ledere og deltakere i prosjektet har vært involvert. Håndboken har i perioden frem til publisering vært et levende og foranderlig dokument. Håndboken viser kompleksiteten i å lede for endring, utvikling eller innovasjon. Dermed kan vi normalisere at et slikt prosjekt nødvendigvis medfører usikkerhet og har svakheter, på samme tid som det har sterke kvaliteter som både praksisnær og vitenskapelig forankret metode for forandringsorientert kunnskapsutvikling.

Særlig har vi søkt å vise hvordan prosjektets mål om mer praktisk og teoretisk kunnskap om verkstedet som omdreiningspunkt for å kunne fremme demokratisk deltakelse, arena for eksperimentell nyskaping og tettere samspill mellom partnere i akademien, barnehagesektor, barnehagelærerutdanning, kunst- og kulturfeltet, bidrar med ulike former for kunnskap og forener mål om lokale ønsker om kvalitetsutvikling med systematiske forsknings- og erfaringstilnærminger.

Det overordnede argumentet for en slik orientering er antagelsen om at løsninger på komplekse utfordringer, som finnes i barnehagesektoren, må ta utgangspunkt i tilnærminger som insisterer på demokratisk forankring. Med dette mener vi at deltakelse i kvalitetsutvikling må ha basis i lek og utforskning, så vel som i vitenskapelig kunnskap og personlige erfaringer som har vært gjenstand for kritisk analyse i dialog med flere enn de nærmeste kolleger.

Samarbeid om forskning – hvorfor det?

Når barnehagelærere og ledere samarbeider med forskere, lærere, kunstnere og designere, lager vi et spennende tredje rom. Dette rommet for samskaping er et sted hvor vi kan dele ideer og jobbe sammen. Alle som er med, tar ansvar for det som skjer der og for fremdriften i utviklingen av prosjektet. Dette innebærer at partene er i tett dialog med hverandre over tid. Vi forhandler om fokus, bruk av ressurser og andre vilkår som kommer opp.

I dette tredje rommet kan vi lære av hverandre og finne nye smartere eller mer tilpassede måter å arbeide på.

Det kan være små eller store endringer. Noen ganger kan vi finne på noe gammelt som vi kan bruke på en ny og spennende måte. Andre ganger må vi tenke helt nytt og finne nye løsninger på problemer. Her anerkjennes ulike typer kunnskap: utforskende, utfordrende og nyskapende kunnskap og praksis.

Bærekraftsmålene hjelper oss med å tenke over hva som er viktig, både for oss selv og for fellesskapet. De utfordrer oss til å tenke annerledes og til å gjøre ting på nye måter. På denne måten prøver vi å skape en kultur som er bedre for både mennesker og planeten.

Bærekraftsmålene hjelper oss dessuten med å holde verdier opp for personlig og felles ettertanke og utfordre mentaliteter og tatt for gitte holdninger og vaner. På denne måten forsøker vi å skape mer bærekraftige kulturer.

Det er i dag stor faglig og politisk enighet om verdien av samarbeidende forskning, der man har erfart at kvaliteten i sektoren kan styrkes gjennom praksisgenerrert og praksisutviklende forskning (Lillejord & Børte, 2014; Kemmis et al., 2014; Utdanningsdirektoratet, 2018; Birkeland, et al. 2022, Wallerstedt, et al. 2023). Forskning i partnerskap er en faktor som fremmer kvalitetsutvikling (Eriksson, 2018; Fleer, 2013), men det krever at man forsker med, og ikke på lærere (Kempe, 2019).

I Stortingsmelding nr. 5, 2022–2023, Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023–2032, fremheves det at vi trenger både forskning på hva som virker for hvem og hvorfor, og vi trenger teori- og metodeutvikling. I EX-PED-LAB driver vi eksplorative teori- og metodeutvikling sammen med partnerne våre. Stortingsmeldingen påpeker også at forskningen i økende grad må ha en tverrfaglig tilnærming når man skal løse de store samfunnsutfordringene. Man må vurdere de samfunnsmessige og kulturelle sidene av offentlige tjenester. EX-PED-LAB er et tverrfaglig og tverrsektorielt prosjekt på tvers av universitets- og høyskolesektor, barnehagesektor og sektor for kunst og design.

Kunnskapsdepartementets strategi for utdanningsforskning (2020) etterspør en sterkere toveis interaksjon mellom forskere og brukere. Universitets- og høyskolesektoren blir på denne måten oppfordret til å samarbeide med regionale og lokale aktører for å bidra til at fagkompetansen i sektoren videreutvikles. Også barnehagefeltet blir utfordret til å gå i samarbeid med universiteter

og høyskoler. Dette ser en for eksempel i Kunnskapsdepartementets strategi for kompetanse og rekruttering 2018 - 2022, Kompetanse for fremtidens barnehage, der det poengteres at barnehagene og regionale aktører gjennom forskning og utviklingsarbeid skal utvikle nye samarbeid slik at dette møter barnehagens og barnehagelærerutdanningens behov for kompetanseutvikling (Kunnskapsdepartementet, 2018, s. 14). Gjennom forskningsprosjekter med et deltakerorientert design kan universiteter/høyskoler, i samarbeid med praksisfeltet, bidra til at fagkompetansen i sektoren videreutvikles. Innovasjon i slike prosjekter knyttes til endringsarbeid, utviklingsprosesser og forskyvninger av eksisterende praksiser (Eide, 2013).

Partnerskap mellom barnehagene og UH-sektoren er avgjørende for sammenkoblingen mellom forskning og praksis. Vår intensjon er å støtte opp om barnehagers arbeid med barnehagekvalitet, og samtidig utvikle ny og aktuell kunnskap (forskningsbasert og erfaringsbasert) for og med barnehagesektoren. EX-PED-LAB vil gi et bredt empirisk grunnlag for en verkstedsmetodologi for samarbeid om utforskning. Målet er ny kunnskap og pedagogisk innovasjon, med et særlig søkelys på FNs bærekraftsmål nr. 4 om god utdanning, samt mål nr. 17 om å samarbeide for å nå dette målet.

I barnehagehverdagen har barnehagestyrer og de pedagogiske lederne en nøkkelrolle for realisering av barnehagens mandat (Kunnskapsdepartementet, 2017), og for videreutvikling av kvaliteten gjennom å igangsette og lede refleksjons- og læringsprosesser i organisasjonen (Kunnskapsdepartementet, 2013). Med andre ord er de avhengige av samarbeid for å kunne utvikle arbeidet sitt, samtidig som forskings- og utdanningsfeltet trenger perspektivene og erfaringene deres for å utvikle forskningen og utdanningen på en god måte.

Det er en økende oppfatning av betydningen av læreres deltakelse i praksisrelevant forskning med sikte på en vitenskapsbasert undervisning (Eriksson, 2018). Imidlertid er det ingen klar felles forståelse av hva læreres medvirkning kan bety og hvordan den kan gjennomføres. Like fullt fastslår det at kunnskap om erfaringene fra slike samarbeid er nødvendig (Faglig Råd for Lærerutdanning, 2020; Hargreaves & O'Connor, 2018). Oppsummert kan vi si at vi legger til grunn at samfunnet trenger mer forskning som tar et metaperspektiv på samarbeidende arbeidsformer og utvikler relevant metodologi for å kunne gjennomføre samskaping, ny kunnskap og innovasjon (Norges forskningsråd, 2017).

Samskaping i skogen med studenter, faglærere og barnehagelærere. Foto: Hege Fimreite

Hva er EX-PED-LAB?

EX-PED-LAB fungerer som et tredje rom – et rom for samskaping, der ulike institusjoner og faglige kompetanser samarbeider (Darlington & Masson, 2021, Ødegaard, 2020) om utforskning, utvikling og nyskaping av pedagogiske praksiser. Dette skjer gjennom en serie arbeidsseminarer som vi kaller verksteder (engelsk: workshops). Verkstedene er møteplasser for kreativt og refleksivt arbeid. Her vektlegges iscenesettelse av verkstedene, der mediatoren, den som leder verkstedet er sentral, men der det også er forventninger om aktive responsive deltakere og der de ulike partnerne deler på ansvaret for prosjektets suksess. Verkstedene vil være basert på kunnskap om organisasjonsutvikling, så vel som kunnskap om design, lek og utforskning. Verkstedene vil ta i bruk ulike typer av materialer og props, inneholde elementer av lek og utforskning og kunne foregå på ulike steder, inne og ute, i og utenfor institusjonene. En forutsetning for at verkstedene skal kunne fungere, er det egenarbeidet som alle deltakerne må forplikte seg til å gjennomføre. Arbeidsseminarene er planlagt av prosjektgruppen. Det organiseres flere møteplasser for dialog og forhandling; disse kan foregå i egne møter eller legges i tilknytning til verkstedene.

Alle deltakerne bidrar med å skape data for forskning, og deler av disse dataene vil kunne ha en dobbel funksjon som dokumentasjon for arbeidet i barnehagen. Mellomarbeidene som forskerne, kunstnerne, designerne og de barnehageansatte gjennomfører, inngår altså som datamateriell for forskning. Før dette kan starte, må det foreligge informert samtykke fra deltakerne, samt fra øvrige ansatte og barnas foresatte. Barnehagene oppbevarer og overleverer forskningsdata til forskerne etter avtale (se også kapittel om etikk).

Barnehagene setter seg inn i prosjekts mål og de rammer som foreligger. Før prosjekts oppstart ble det forhandlet frem tema. Dette ble gjort på ledernivå med brukermedvirkning med bakgrunn i strategidokumenter fra partnerne. De definerte temaområdene var:

- Bevegelse, lek og utforskning (2021-2024)
- Samarbeid barnehage-hjem (2021-2024)
- Systemisk ledelse (2021-2024)
- Eksperimentering med verksteder i barnehagelærerutdanningen (2023-2025)

Innenfor de første tre vil barnehagene definere sine mer spesifikke og lokalt forankrede problemområder. Se spesielt på Delmål 2 og 3 under; Hva betyr disse delmålene for oss? Det dreier seg om å skrive frem tema/utfordringsbilder/problemområder, og etter hvert kan også mer presise problemstillinger utformes. Dette arbeidet skal forankres i hele barnehagen og skal gi en tydeligere retning og sette fokus for innholdet og metodene som skal brukes i utforskningen og i dokumentasjonen av disse arbeidsprosessene. Intensjonen er å støtte opp om barnehagens arbeid med barnehagekvalitet og samtidig utvikle ny og aktuell kunnskap sammen.

Fra august 2023 er også barnehagelærerutdanningen involvert i prosjektet med utvalgte student- og lærergrupper. Designmetodikk ble prøvd ut først med lærergrupper, og deretter ble studentgrupper involvert. Moderatorer var designforskere, kunstnere og lærerutdannere/forskere med faglig bakgrunn fra pedagogikk, kunsthøgskole, språk, tekst og matematikk. Kunnskapsområdene Språk, tekst og matematikk (STM), Kunst, kultur og kreativitet (KKK), Natur, helse og bevegelse (NHB) og Barns utvikling, lek og læring (BULL) var involvert fra høsten 2023, mens kunnskapsområdene Samfunnsfag, religion, livssyn og etikk (SRLE) og Ledelse, samarbeid og utviklingsarbeid (LSU) ble involvert fra høsten 2024. Barnehagelærerutdanningen skal kvalifisere til kompetanseheving og livslang læring i barnehagen som en lærende organisasjon, og av denne grunn vil det være viktig at kommende barnehagelærere er kjent med verksteder som møteplasser for kreativt og refleksivt arbeid. Slike verksteder i undervisningen vil også kunne bidra til en mer praksisnær undervisning for studentene. Et partnerskap mellom barnehagene og UH-sektoren er viktig, samtidig som vi kontinuerlig må utvikle undervisningen i utdanningen i møte med samfunnsmandatet.

Prosjektets mål

EX-PED-LAB skal drive banebrytende forskning ved å utforske og teste modeller for bærekraftig innovasjon gjennom samarbeid mellom forskere, barnehageeiere, (barnehage)lærere og designere. Mål (M) og delmål (D) for dette prosjektet er å:

M1. Bidra til forskningsbasert kunnskap om verksted som metodologi for bærekraftige praksiser kjennetegnet av samarbeid mellom deltakerne.

M2. Utforske og teste verkstedsmetodologi i lys av nye delte lederroller, kollektivt agentskap, kulturell sensitivitet, lokal forankring, transformativ læring og endring av praksiser.

D1. Teoretisere utforskning i samarbeid mellom aktører i barnehagesektoren inkludert ledere, (barnehage)lærere, barn, foreldre, studenter, lærerutdannere og forskere.

D2. Designe og dokumentere miljø for styrking av foreldresamarbeidet i barnehagen gjennom EX-PED-LAB-metodologi.

D3. Utvikle nye, fremtidsorienterte, forskningsbaserte praksiser relevant for barnehager for å møte nasjonale krav om en kulturell, lokalt sensitiv, engasjert og barneresponsiv barnehage. Det kan være veiledning/anbefalinger, verktøykasse, visuell/multimodal kommunikasjon.

Prosjektets forskningsspørsmål

Sett fra perspektivene til barnehagelærere, forskere og barnehageeiere som deltar i prosjektet, er hovedspørsmålet:

Hva er suksesskriterier, spenninger og fallgruver for verkstedsmetodologien EX-PED-LAB som leder til pedagogisk innovasjon, kunnskaping og transformativ læring hos aktørene?

Delproblemstillinger:

- Hvilke tema og innhold er beskrevet i pedagogiske innovasjoner gjennom EX-PED-LAB?
- Hva kjennetegner transformativ og forskningsbaserte praksiser i arbeidet med å styrke vilkårene for a) samarbeid med familier, b) samarbeid med designere, c) samarbeid med barnehagelærere og barn når det gjelder bevegelse, lek og utforskning, d) samarbeid med lærerutdannere når det gjelder STM og KKK, og e) ledelse og organisasjonslæring gjennom verkstedsmetodologien EX-PED-LAB?
- Hva er replikasjenspotensialet for dette metodologiske konseptet i norske settinger (barnehager og barnehagelærerutdanning)?
- Hvordan kan EX-PED-LAB-metodologien styrke undervisningen i barnehagelærerutdanningen ved å ta i bruk kvaliteter ved lek, utforskning og innovasjon?
- Hvordan blir pedagogisk innovasjon beskrevet i forskningslitteraturen og av sentrale internasjonale barnehageforskere?

Hva er verksteds- metodologi i vårt prosjekt?

I norsk dagligtale kan verksted bety et møte der en gruppe mennesker bidrar i en engasjert diskusjon eller aktivitet omkring et felles tema. I en mer vitenskapelig tilnærming kan man si at verksteder er en kreativ setting for interaksjon som tillater deltakerne å diskutere både nåværende situasjon/praksis (det som er) og hvordan denne kan endres (det som kan være). Verksted som metodologi knytter vi til handling. Vi har en tro på at enkeltpersoner kan komme med kreative løsninger på problemer. Verksted som metodologi har mål om å skape en prosess for endring som bidrar, utvikler eller foredler teori til praktisk problemløsning, utvikler ny vitenskapelig kunnskap eller utvikler ferdigheter blant de involverte som kan være til nytte for dem.

Verkstedene varierer i lengde og intensitet – alt fra korte aktiviteter til flere sammenhengende dager som innbefatter mellomarbeid.

I utdanning brukes verksteder ofte for å lære spesifikke ferdigheter, holdninger og kunnskaper. Deltakerne deler erfaringer og jobber sammen for å finne løsninger. Verksteder er også laget for å engasjere deltakerne, få dem til å samarbeide og motivere dem til å lære mer om et tema eller problem. Det gir deltakerne muligheten til å se ting fra nye vinkler og gjør læringen mer praktisk og spennende. Dette gjelder også for prosjektet vårt. I tillegg bruker vi verksteder for å samle data og utvikle nye undervisningsmetoder. I prosjektet vårt ønsket vi også å inkludere elementer fra lek og utforskning i læringen.

Verksteder – Typer og kjennetegn

Kreative verksteder; trener og oppmuntrer til improvisasjon, problemløsning, samskaping, kunstneriske uttrykk.

Utdanningsverksteder; tydelige mål hentet fra rammeplaner og emneplaner, trener ferdigheter og spesifikke kunnskaper, oppmuntrer til å bruke kognitive, motoriske eller kroppslige ferdigheter.

Psykologisk orienterte verksteder; setter i gang personlighetsutviklende, mentalitetsendrende eller identitetsskapende prosesser. Det kan også trene sosiale ferdigheter, forståelse av seg selv og andre, konflikthåndtering og stressmestring.

Innovasjonsverksteder; følger prinsipper fra design-tenkning fra problem til å lage prototype på løsning, teste ut hvordan innovasjonen virker. I vårt prosjekt snakker vi gjerne om pedagogisk innovasjon.

Forskningsverksteder; kan arrangeres som et verksted nevnt over, men her blir prosessen forskningsdata. Problemstillingene kan variere.

Selv om verkstedene her står oppført som typer, har de flere felles kjennetegn. Alle har de hensikt og mål og er planlagt for å oppnå eller skape noe. Alle vil kreve teamarbeid, og det vil gjerne oppstå et felles engasjement. Alle typene vil sette i gang kreative prosesser, de er deltakerorienterte og prosessorienterte.

Ledelse av verksteder – lurt å tenke på

Forskning på utdanningsverksteder (Radic & Pop-Juvanov, 2018) peker på følgende suksesskriterier for et godt verksted som går over et lengre tidsrom:

- Start planleggingen med et bredt begrep og brekk det deretter ned i deler
- Ha gjerne en skriftlig plan (steg for steg)
- Ha en åpen, positiv og høflig kommunikasjon
- Gi klare instruksjoner
- Pass på at alle deltakerne er trygge, aktive og arbeider sammen
- Gi rom for forventningsavklaring og at gruppene formulerer en kodeks for samarbeidet
- Moderator setter noen grunnleggende regler, som deltakerne ikke kan velge bort, om visse prinsipper for væremåter; alle skal ha rett til å uttrykke seg og alle skal vises respekt. Språket skal ikke krenke noen. Alle må være sensitive til de andre deltakerne og bidra til at alle kjenner seg velkommen og inkludert. Alle skal lytte til hva andre sier, være åpen for ny informasjon og prøve å forstå andres perspektiv. Alle må prøve å ikke være vurderende og dømmende overfor andre, og respons på andres forslag skal være konstruktive.
- Moderator er engasjert og virker inspirerende på deltakerne
- Verkstedet designes med noen lekfulle tilnærminger
- Verkstedet designes med tid til en avrunding for metarefleksjon (hva kan vi ta med oss videre? / hva er de viktigste læringspunktene? / hva lærte jeg?)
- Verkstedet designes med tid til evaluering. Noen ganger gjøres dette ved å snakke om hva som har skjedd, som gjør at man forstår det man har vært med på.

Hva er forskning i vårt prosjekt?

Forskning er ifølge Frascati-manualen skrevet og utgitt av OECD, «kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap» (OECD, 2015). Det er en aktiv, grundig og systematisk granskning for å finne ny viten og øke kunnskapen, eller systematisk undersøkelse for å etablere fakta. God forskning kan gjenkjennes ved å se om forskningen gir klarhet eller forståelse av det som undersøkes. Forskningen skjer i tre hovedkategorier: grunnforskning, anvendt forskning og pedagogisk innovasjon, men med hovedvekt på det siste. EX-PED-LAB vektlegger pedagogisk innovasjon som skjer gjennom kreative og utforskende prosesser, lek og praksisutviklende partnerskapsforskning. Prosjektet inneholder også grunnforskning og anvendt forskning. Forskningen vår publiseres i fagfellevurderte tidsskrifter og fagfellevurderte bøker. Det er først når andre forskere har gjennomgått studiene kritisk, at vi kan omtale det som vitenskapelig kunnskap. All forskning er drevet av et ønske om å finne noe man ikke tidligere visste, men metodene vi bruker er hentet fra en romslig verktøykasse og har ulike kjenne-tegn. Vi vektlegger også kommunikasjon av forskning og forskningsoversettelser (forenkling av forskningsresultater og populærvitenskapelig formidling).

Grunnforskning er en eksperimentell eller teoretisk virksomhet som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Grunnforskning vektlegger ikke en spesiell bruk, men kan gjerne peke ut en retning for bruken av kunnskapen. Grunnforskning kan ta utgangspunkt i forskeren eller en forskningsgruppes nysgjerrighet. Grunnforskning kan ha en utforskende karakter, så vel som en strengt systematisk karakter. Utforskning og systematikk kan gjerne kombineres, noe større prosjekter gir mulighet til. EX-PED-LAB er et stort prosjekt der forskerne gjennomfører metaanalyser av tidligere forskning om utforskning. De gjør en større spørreundersøkelse blant barnehagelærere, studenter og lærere i barnehagelærerutdanning i Norge om deres forståelser og handlinger knyttet til utforskning. Anvendt forskning kan også være virksomhet av original karakter som utføres for å skaffe til veie ny kunnskap. Anvendt forskning er imidlertid primært rettet mot bestemte praktiske mål eller anvendelser. EX-PED-LAB gjennomfører anvendt forskning når vi studerer suksess og barrierer for verkstedsmetodikk.

Pedagogisk innovasjon kjennetegnes av arbeidet med å skape ny kunnskap og innsikt for å forbedre eksisterende

pedagogiske praksiser eller finne nye praksiser. Denne forskningen utvikles gjennom samarbeid mellom partnere fra ulike sektorer eller organisasjoner, som inngår i forpliktende partnerskap. Dette kan omtales som praksisutviklende partnerskapsforskning, hvor målet er å forbedre forståelsen av hvordan vi kan skape bedre praksiser. Samarbeidet bygger på forskernes faglige og metodiske kompetanse, samt på organisasjoners strategiske mål og praksisutøveres erfaringer og profesjonelle kunnskap. For å lykkes må ledere fra ulike organisasjoner samarbeide om å navigere i forskjellige miljøer, deres praksiskulturer og forståelser.

Sentralt i denne prosessen er samhandlingsrommet, eller det «tredje rommet», der ulike og til og med motstridende ideer kan møtes for å utfordre eksisterende kulturer og mindre konstruktive praksiser. En viktig nøkkel til å skape noe nytt og utvikle pedagogisk innovasjon kan være bruken av ulike former for lek eller lekens egenskaper. I EX-PED-LAB har vi vært inspirert av designmetodikk (Ejsing-Duun & Skovbjerg, 2019), av praksisutviklende forskning (Wallerstedt, et. al. (2023) og av kritisk fremtidsforskning (Gleerup & Egmoose, 2022).

Metoder for prosjektgjennomføring

- Varianter av EX-PED-LAB-verksteder prøves ut og forbedres
- Gruppedialoger – lydopptak på verksteder
- Kunstnere, forskere, barnehageansatte og representanter fra kommunale byggavdelinger gjennomfører verksteder og eksperimentering i regi av kommunen, av kunstnere og av BARNkunne – Senter for barnehageforskning.
- Systematiske litteraturreviews
- Vandring – ‘vegfaring’ med barn, observasjoner gjort av barnehagelærere og forskere
- Visuelle og narrative data samlet av barnehagelærere, barnehagelærerutdannere, studenter og forskere gjennom observasjoner/fotofortellinger/notater.
- Barnehagelærere dokumenterer sitt arbeid (deltagende observasjoner/praksisfortellinger/foto/video)
- Barn bidrar med tegninger og foto i tegneverksteder
- Fotodokumentasjon av artefakter/materialer inne og ute i barnehage
- Nasjonal spørreundersøkelse om arbeidsformene i barnehager
- Fokusgruppeintervju og individuelle intervju
- Casestudier
- Innholdsanalyse av data som dokumenterer prosessene og erfaringene

Etikk

Prosjektet utføres i henhold til etiske retningslinjer for forskning: <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

I dette prosjektet bidrar både forskere, barnehageansatte, barnehagelærerutdannere og studenter til å skape data for forskning. I henhold til den norske barnehageloven og rammeplan for barnehagen er personalet pålagt å gjøre observasjoner og dokumentasjon som en del av barnehagens pedagogiske arbeid. På denne måten kan barnehagene delta i prosjektet innenfor rammene av det som forventes av en barnehage med høy kvalitet.

Forskerne får tilgang til deler av personalets observasjoner, og de kan ved enkelte anledninger selv gjøre observasjoner eller på annen måte skape forskningsdata. Observasjoner i form av foto, video og lydopptak regnes som personidentifiserende. Derfor må vi be om tillatelse til å samle slike data, og til å analysere og publisere resultater fra disse. Å delta i forskning er frivillig og det skal foreligge et informert samtykke. Informasjonsskriv til foresatte og ansatte i barnehagene er derfor utarbeidet og oversatt til ulike språk. Informasjonsskriv med skjema for signering deles ut og samles inn via styrer i barnehagen. De signerte samtykkeskjemaene leveres prosjektleder for oppbevaring på HVLs forskningsserver. Informasjonsskrivene (mal) ligger i mappen Informasjonsskriv på vårt felles Teams-område.

HVL er ansvarlig institusjon for behandling av forskningsdata. Barnehagens styrer, gjennom ansattes arbeid, er ansvarlig for trygg behandling av forskningsdata under innsamlingsperioden. Personopplysningene

(i form av foto, video, lydspor m.m.) skal behandles konfidensielt. Observasjonsnotater og barnetegninger har ikke navn på arket, bruk pseudonym. Digitale visuelle og auditive data og notater overføres til en minnepenn (fått av HVL med kodelås) fra en datamaskin på styrerens kontor i barnehagen. Minnepennen oppbevares nedlåst på styrerens kontor inntil den overleveres til kontaktpersonen fra BARNkunne i den enkelte barnehage. Etter overlevering fra minnepenn legges data på HVLs forskningsserver. Barnehagen kan likevel bruke samme materiale til sin pedagogiske dokumentasjon på måter styrer i barnehagen, ansatte og foresatte er vant til, under de retningslinjer satt av barnehageeier.

Tilgang til forskningsserveren: Navngitte personer – forskere BARNkunne, Designskolen Kolding og Kunstpilotene som er aktive forskere i prosjektet, får tilgang til HVLs lukkede forskningsserver, hvor også analyser av data skal foregå. Tilgang gis av prosjektleder.

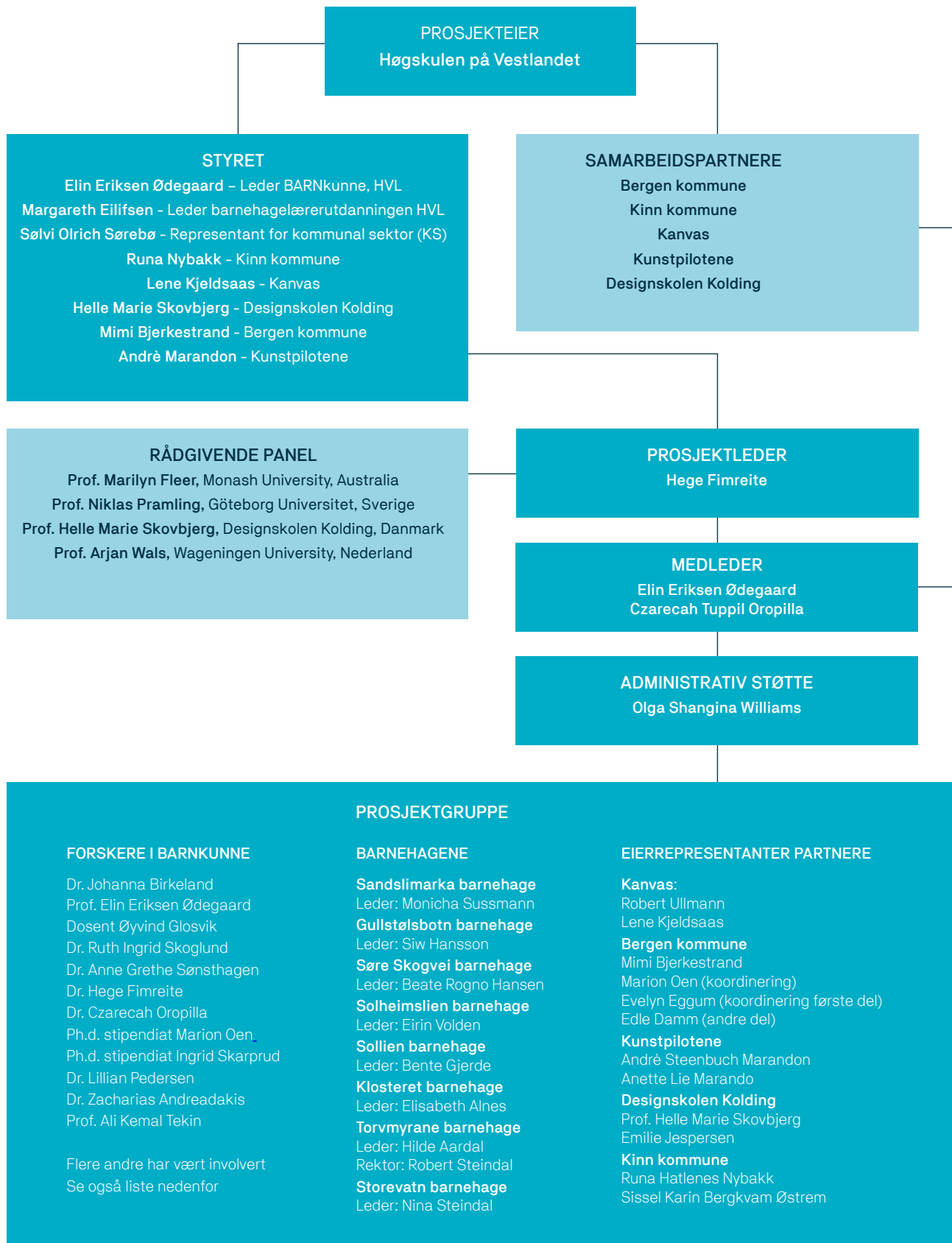
Ved transkripsjon av lydfiler benyttes firma som HVL har databehandleravtale med.

Resultat: Det kan være aktuelt å bruke personidentifiserende data (foto, videosnutter) i publisering, foredrag, inspirasjonsmaterieell e.l. Dette kommer frem av informasjonsskrivet til deltakerne. Om dette blir aktuelt, vil den enkelte kontaktes og får ta stilling til et konkret resultatforslag, og deretter kan personen vurdere å gi samtykke. Deltakerne har rett til å si nei til bruk av personidentifiserende data. De kan eventuelt foreslå endringer i utkastet eller sette premisser for bruken, for eksempel at foto overføres til animerte fremstillinger, eller andre teknikker slik at risiko for personidentifisering minsker.

Samskaping på campus med studenter, faglærere og barnehagelærere. Foto: Hege Fimreite

Prosjektorganisasjon – organisasjonskart

Samarbeidsbarnehager og tilknyttet forsker

Hver barnehage har en forsker som har et 'meransvar' for oppfølging og kontakt i samarbeidet med barnehagen og er den av forskerne som er definert å skulle være litt tettere på denne barnehagen.

I hver barnehage er det etablert en prosjektledergruppe, bestående av styrer og to ansatte (en barnehagelærer og en fagarbeider). Det har vært utpekt forskere som har vært kontaktpersoner. Disse har variert, men i siste delen av prosjektet ble dette forsterket.

BARNEHAGE	BARNEHAGENS PROSJEKTLEDERGRUPPE		FORSKER, HVL
Bergen kommune	Styrer	Pedagogisk leder	
Gullstølsbotn	Siw Hansson	Kristine Monsen Cathrine Fyllingen-Simms Ida Stenshouse Myhre Hege Johansen Sonja Rasmussen (LUkont)	Ruth Ingrid Skoglund/ Evelyn Eggum
Klosteret	Elisabeth Alnes	Ingvild Johannessen Bjarte S. Larsen Siren H. Sulen Ingeborg Hollup	Evelyn Eggum
Solheimslie	Eirin Volden	Mette Frøysæther Arne Christian Nilsen Kamilla Molvik Solveig Sæterlid	Evelyn Eggum
Sollien	Bente Gjerde	Sidsel Stendalen Annette Vikebø Lars Naustdal Carina Stølen Sissel Knudsen	Evelyn Eggum
Søre Skogvei	Beate Rogno Hansen	Anne-Grete Sulen Anita Volland Anna Aluf Daroun Farhad	Evelyn Eggum
Annen enhet Bergen kommune			
Kanvas			
Sandslimarka	Monicha Sussmann	Oddny Naasen Lene J. Felle Kari Flesland Anna La-Royce Mårtensson Laila K. Skjold	Evelyn Eggum
Kinn kommune			
Torvmyrane	Hilde Aardal	Anne Elise Moritsgård Ragni Willis Sonja Kapstad - Nygaard	Anne Grethe Sønsthagen Evelyn Eggum
Storevatn	Nina Steindal	Merete Helland Melstveit Lars Håland Kjetil Hafstad Mona Erstad Tone Brændø Osland	Anne Grethe Sønsthagen Evelyn Eggum

BARNEHAGELÆRERUTDANNINGEN		
LEKFORSK: Tverrfaglig utforskning av lekundervisning i STM – Bergen	LEIKFORSK – Sogndal	KKK-Bergen
Elena Severina Magni Elen H. Lossius Annette Stavseth Furnes Ragnhild Rieber-Mohn Rikke Frøyland Sigurd Ariansen Haaland Maria-Rosa Raphaela Doublet Marianne Røskeland	Anne Grethe Sønsthagen Lillian Pedersen Astrid Reidun B Bakken Kjersti Johannesen Vilde Strand Kompelien Merete Nornes-Nymark Hilde Alme Lena Skjerdal Sigrid Bøyum Mona Karbaschi Vee	Ingrid Skarprud (Ph.d. prosjekt) Veiledere: Tiri Bergesen Schei Ann Hege Lorvik Waterhouse Hege Fimreite
Arbeidspakkeledere WP 5: Anne Grethe Sønsthagen, Hege Fimreite og Lillian Pedersen		
Lederteam EX-PED-LAB: Hege Fimreite, Czarecah Tuppil Oropilla og Elin Eriksen Ødegaard		

Nøkkelforskere i EX-PED-LAB. Foto: Jean Canino Guadana.

Forventninger til deltakerne i EX-PED-LAB

Forskning har vist at respekt, gjensidighet og ansvar er bærende prinsipper som verdigrunnlag for vellykkede partnerskap, der tillit bygges opp over tid, man ser hverandre som likeverdige og anerkjenner hverandres kunnskap og ferdigheter. Forventningene bygger derfor på prinsipper for vellykkede prosjekter (Cook-Sather et al., 2014; Kaarby & Lindboe, 2020; Rönnerman et al., 2016, Ødegaard, 2021).

Partnerskap mellom UH- og barnehagesektor er fortsatt relativt nytt. Faglig råd for Lærerutdanning (2020) peker på noen prinsipper for at partnerskap skal lykkes, som vi her vil trekke frem:

- Felles mål, avklarte forventninger og god kommunikasjon. Partnerskapenes parter må være involvert fra oppstart for å utvikle felles mål og felles forståelse av roller, arbeidsfordeling og forpliktelser.
- Et tett og forpliktende samarbeid med en gjensidig forpliktelse og respekt for hverandres bidrag i samarbeidet
- Å ha en styringsgruppe som består av representanter fra alle involverte parter
- Kontinuitet; det er viktig at de samme personene deltar i samarbeidet over tid.
- Tid og ressurser til arbeidet, forutsigbarhet og langsiktighet i finansiering for å kunne planlegge bruk av personalressurser over tid. En avklart og forutsigbar finansiering av partnerskapene er avgjørende for likeverdig deltakelse.
- Møtearenaer for kunnskaps- og erfaringsdeling for felles kunnskapsutvikling. I kunnskapsgrunnlaget pekes det blant annet på mulighetene som ligger i «det tredje rom-samarbeid», som er avhengig av at partenes kompetanse tas i bruk. Felles opplevelse av nytte er viktig i slike partnerskap.
- Partnerskapene må være innrettet slik at de bidrar i utviklingen av kvalitet og FoU som partene får utbytte av. Dette forutsetter også spredning av resultater og erfaringsdeling i bred forstand.

- Likeverdighet mellom partene; partnerskapene må være bygget på likeverdighet og balanse mellom aktørenes komplementære roller og innflytelse på samarbeidet. Høgskolen, lærere og forskere, barnehageeiere og barnehagers og øvrige partners bidrag skal springe ut av deres kjerneaktiviteter, og samtidig bidra til å løse oppgavene i partnerskapsprosjektet.
- Lokalt handlingsrom må ivaretas. Bærekraftige innovasjoner krever eierskap og rom for å tilpasse arbeidet til eksisterende lokale forhold.

Oppsummerte anbefalinger fra pilotstudien EX-PED-LAB (2019-2021)

Vi deler også de oppsummerte anbefalingene fra pilotprosjektet. Se [kindknow_rapport_5_2022.pdf](#) (hvl.no). Disse viser hvilke læringspunkter som har vist seg å være viktige. Vi regner med at disse kan tydeliggjøre forventninger til deltakerne og forberede dem på prosesser i prosjektet. Disse anbefalingene ligger også til grunn for dette hovedprosjektet.

Systemisk ledelse:

- Manøvrere innenfor offentlige strategiske satsinger – det betyr at vi må identifisere hvilke strategiske satsinger vi forholder oss til. Dette vil gjelde både internasjonale, nasjonale og lokale føringer for barnehage og UH-sektor samt for bærekraftige fremtider.
- Gi god tid i planlegging for å legge til rette for at deltakerne får et eierforhold til prosjektet – dette innebærer at lederne må ta styring og følge opp i barnehagen for å sikre eierforhold hos alle ansatte.
- Prosjektgruppen må være tett på prosjektet. Prosjektgruppen er representert med deltakere fra barnehageetat, forskere og styrere.
- Definere og operasjonalisere hvem som er sluttbrukerne for barnehageforskningen og barnehagepraksisen: barn og foreldre.
- Foreta ståstedsanalyser i starten av prosjektet og ta i bruk varierte metodiske dokumentasjons- og evalueringsformer for å få innsikt i prosesser underveis og for å styrke prosessen.
- Utvikle en prosjekthåndbok for slike prosjekter for å trygge deltakerne. På samme tid ha tydelige formuleringer som tillater både åpenhet, usikkerhet og utfordringer på nye tankesett og nye måter å gjøre ting på.

Kultur for utforskning – en styrking av utviklingskompetanse og endringspraksis

- Utvikle metoder som gir rom for utforskning.
- Videreutvikler verkstedet som en møteplass for reparasjon og innovasjon.
- Metoder og innhold må styrke deltakernes utviklingskompetanse – det kan bety at vi våger å utfordre de etablerte tankesettene for hva en barnehage er, være åpen for nye ideer, tenke innovasjon og samhandle på tvers av sektorer.
- Finne gode grunner for hvorfor vi skal endre – bruke tid på å tenke visjonært, våge å drømme på barns vegne.
- Videreføre omstillingsdyktigheten partnerne viste ved nedstengingen av samfunnet i forbindelse med korona.
- Utviklingskompetanse blir et sentralt moment i rekrutteringsarbeidet inn mot nye ledere i barnehagesektor – identifiserer lederegenskaper som bidrar til utvikling og endring.
- Utviklingskompetanse blir et sentralt moment i undervisningsformer og praksis for barnehagelærere (arbeidslivsretting av BLU-utdanningen).
- Utviklingskompetanse på forskningsmetode; dette tilpasses barnehagelandskapet. Kan bety at forskningsmetoden må tenke inn sluttbrukeren, barnet og familien.
- Utviklingskompetanse inn mot nåtidens foreldregrupper og barn.
- Identifisere eksisterende samhandlingsarena mellom UH- og barnehagesektor og utfordre og endre det eksisterende; utvikle nye.
- Utvikle nye former for samhandling som fremmer kontinuerlig kvalitetsutvikling i barnehagene ved tett oppfølging.

Strukturelle vilkår

- Definere hindringer og rammene: Hva er lover og regelverk? Hva er mulighetsrommet vi har innenfor dette?
- Huske at mulighetsrommet kan være større enn det vi først tror – våge å utfordre en snever tolkning av regler og rammer.
- Konkretisere betydningen for lærerutdanning/ lærerutdanningsbarnehager.
- Videreutvikle nettverket mellom barnehager som en kompetanseutviklende samhandlingsarena.
- Når kommunikasjon er mer avhengig av digitalisering og digitale plattformer, må også digital infrastruktur være tilrettelagt.

Gjensidig tillitt

- Forskningsmetodologi som er tilpasset arbeidsoppgaver og prioritering i barnehagen.
- Anerkjenne ulike kunnskapsformer; ulike perspektiver skal gjøres gyldige: barn, familier og personalet i barnehagen, så vel som forskerperspektivet.
- Verksted kan foregå, på flere steder, lokalisasjoner og i det digitale rommet.
- Anerkjenne en vitenskapelig tenke- og arbeidsmåte i prosjektet; personalet legger til rette for å delta i utforming og analyse av forskningsdata.

Strategi: å skape kultur for 'kunnskaping' i partnerskap

«Kunnskaping» (engelsk: knowledge creation) (Nonaka, 1994) betyr å skape eller gjøre kunnskap. Verbformen understreker at det er prosessen å lære som er viktig, ikke bare det å ha lært. Når vi gjør kunnskap kan det innebære at vi bruker kunnskap eller at vi tilegner oss det (lærer). «Kunnskaping» kan også bety å gjøre utdanning – altså ikke å være ferdig utdannet. I dette prosjektet skal kunnskap forstås som både erkjennelse, innsikt, handlingskunnskap, analytisk kunnskap, vitenskapelig (fag)kunnskap, visuell kunnskap, sansekunnskap, bevegelseskunnskap, musisk kunnskap, prosesskunnskap, ledelseskunnskap og lignende. Klokskap er et ord som ofte forbindes med kunnskap, men det er ikke det samme. Klokskap er evnen til å kunne bruke det man har lært i nye, uventede og vanskelige situasjoner. Det er vanskelig å forestille seg klokskap uten kunnskap.

Prosjektet forventer at vi skaper en kultur for «kunnskaping» ved at:

- Deltakerne inntar holdninger og væremåter som kjennetegnes av en sterk grad av deltakeransvar.
- Deltakerne er villige til å være utforskende sammen med andre.
- Deltakerne aksepterer at utforskning betyr å møte noe nytt med nysgjerrighet og åpenhet.
- Deltakerne utvikler en beredskap for å tåle og verdsette usikkerhet, både som risiko og som ressurs.
- Deltakerne bryr seg, noe som betyr å ta initiativ, lytte, tenke og gi respons til andre.
- Deltakerne bryr seg, noe som også betyr å forberede, følge opp, handle, videreutvikle og endre.
- Deltakerne observerer, analyserer, dokumenterer, står frem og deler med andre.
- Deltakerne tar i bruk de privilegier og gleder som prosjektet gir, og sprer dette videre til andre.

Kunstpilotene moderer utdanningsverksted i Sogndal.
Foto: Hege Fimreite

Roller og ansvar

Prosjekteier	· Overordnet ansvar for at prosjektet gjennomføres i samsvar med FoU-avtalen med Norges forskningsråd (NFR), og at forpliktelsene overfor NFR overholdes · Overordnet økonomisk og juridisk ansvar for prosjektet
Prosjektleder Lederteam	· Prosjektleder er ansvarlig for den daglige ledelsen av prosjektet · Ansvarlig for styringen av prosjektet innenfor prosjektets avtalte rammer (omfang, kvalitet, tid og kostnader) · Organisering av prosjektet: oppgavefordeling, oppfølging, motivasjon og å ivareta et godt samarbeid · Rapportere/fremlegge informasjons- og avgjørelsesgrunnlag for prosjekteier, styret og partnere · Overholde frister for rapportering til NFR · Vurdere og foreslå tiltak med hensyn til risiko og intern usikkerhet · Etablere og følge opp informasjons- og kommunikasjonsplan · Utarbeide datahåndteringsplan og tilse at den overholdes
Arbeidspakkeleder	· Støtte prosjektleder/lederteamet i videreutvikling av prosjektet og den enkelte arbeidspakke · Ansvarlig for styring og rapportering av aktiviteter og prosjekt i arbeidspakken · Følge opp prosjektdeltakere i arbeidspakken
Administrativ støtte	· Støtte prosjektleder i administrative oppgaver · Møteinnkalling, påmelding, booking, referat, avtaledokument, teamsområde, rapporteringsstøtte, osv. · Bruke etablert metodikk og verktøy for prosjektstyring/koordinering · Bidra i økonomioppfølging i samarbeid med prosjektøkonom
Styret	· Overordnet styringsansvar for prosjektet og bidra til at prosjektplanen gjennomføres · Stille krav til måloppnåing jf. prosjektets milepælsplan · Sikre effektiv beslutningstaking · Ta nødvendige avgjørelser (som ligger utenfor prosjektleders mandat), for eksempel å godkjenne / ta avgjørelser om tiltak i forhold til avvik og/eller risikovurdering og løse eventuelle prioriteringskonflikter som måtte oppstå · Gi tydelig veiledning til prosjektet · Gi synlig og vedvarende støtte til prosjektleder · Bidra til effektiv kommunikasjon
Vitenskapelig panel	· Faglig råd i problemstillinger som løftes frem for å sikre fremdrift i prosjektet
Partnerinstitusjonene (Bergen kommune, Kinn kommune, Kanvas, Kunstpilotene og Designskolen Kolding)	· Spre kunnskap om prosjektet i egen organisasjon og utad på organisasjonens nettside · Ta medansvar for å støtte opp om prosjektets fremdrift · Bidra til gjennomføringen av prosjektet og oppfyllelse av FoU-avtalen med Norges forskningsråd i samsvar med samarbeidsavtale og prosjektbeskrivelse · Personal- og økonomiansvar for eget personale · Se samarbeidsavtaler for flere detaljer
Prosjektdeltager	· Utføre arbeidsoppgaver som forventes i prosjektet · Ta medansvar for prosjektets fremdrift og resultat · Informere om hindringer eller risiko som eventuelt skulle oppstå i prosjektet · Bidra til et godt samarbeidsklima i prosjektet · Informere, engasjere og forplikte egen enhet

Kommunikasjonsplan

Hvem	Hva skal kommuniseres?	Hvilken kanal?	Frekvens	Ansvarlig
Prosjekteier	Fremdrift i prosjekt Endringer Budsjett	E-post Møtevirksomhet Nettsiden til prosjektet	En gang i kvartalet	Prosjektleder
Styret	Fremdrift i prosjekt Endringer Risikovurderinger Anbefalinger til prosjektleder	E-post Møtevirksomhet	En gang i året To timer	Prosjektleder
Samarbeidspartnere	Fremdrift i prosjekt Endringer Invitasjon til dialog og forhandling	E-post Møtevirksomhet	Ved behov	Prosjektleder
Vitenskapelige panel	Problemstillinger som skal løftes frem for å sikre fremdrift i prosjektet	E-post Eventuelt samarbeid og nettverk	Ved behov	Prosjektleder
Prosjektgruppe	Møteavklaringer Fremdrift i prosjekt Planlegging av WS	E-post Møtevirksomhet Informasjonsskriv	Jevnlig	Prosjektleder BARNkunne forskere
Forskere i BARNkunne	Planlegging av WS Informasjon om WS	E-post Informasjonsskriv	Jevnlig	Prosjektleder BARNkunne forskere
Barnehagene	Møteavklaringer Fremdrift i prosjekt Planlegging av WS	E-post Møtevirksomhet Informasjonsskriv	Jevnlig	Prosjektleder Prosjektgruppe leder
Eierrepresentanter	Fremdrift i prosjekt	E-post Informasjonsskriv	En gang i kvartalet	Prosjektleder

Arbeidspakker

Prosjektet hadde før oppstart en svært detaljert plan med tydelig arbeidsfordeling og en risikovurderinger. Dette var nødvendig for å kunne håndtere kompleksiteten i prosjektet. Det vil alltid oppstå uforutsette ting i et slikt prosjekt, og det gjorde det også her. Det oppsto usikkerhet, som måtte håndteres. Små og store justeringer ble gjort underveis i prosessen. På et tidspunkt ønsket barnehagene mer oppfølging ute i barnehagene. Da omprioriterte vi midler og fikk på plass en ny person for å kunne ivareta dette. Flere ønsket større bidrag fra kunstnerne enn det som var opprinnelig planlagt.

Dette gjorde at vi omprioriterte og laget synergier mellom prosjekter. Til tross for usikkerhet og endringer har prosjektet holdt stø kurs, og alle de planlagte arbeidspakkene har levert. Noen av arbeidspakkene har levert mye mer enn planlagt. Resultatene fra prosjektet er ikke beskrevet i denne rapporten (for resultater, se BARN-kunne og HVL sine nettsider og prosjektbanken på Forskningsrådet). Her følger en beskrivelse av arbeidsdelingen.

Arbeidspakke 1	Utvikle konseptet EX-PED-LAB
Arbeidspakke 2	Pedagogiske temaer og innhold
Arbeidspakke 3	Transformativ praksis a) samarbeid med familier, b) bevegelse, lek og utforskning, c) samarbeid med designere og d) ledelse og organisasjonslæring
Arbeidspakke 4	Prøve ut EX-PED-LAB i etablering av ny barnehage
Arbeidspakke 5	Replikasjonspotensial

Arbeidspakke 1: Utvikle konseptet EX-PED-LAB

Partene samarbeider gjennom **verksteder** (EX-PED-LAB) **4-6 ganger** per år. Verkstedene består av ulike aktiviteter, deling av observasjoner, kollektiv refleksjon, fantasi og visjoner fremover for å fremme transformativ læring og pedagogisk handling.

Arbeidspakkeledere: Hege Fimreite, Czarecah Tuppil Oropilla og Elin Eriksen Ødegaard

Deltakere: Alle deltar i fellesverkstedene. Verksteder kan også foregå i barnehagene, ute/inne, i naturen, på Høgskolen, HVLs LæringsLab, Bergen kommunes InnoLab eller i andre lokaler.

Arbeidspakke 2: Pedagogiske temaer og innhold

Narrativ og tematisk **innholdsanalyse** foretas av forskerne av multimodale data (forskernes og barnehagelærernes dokumentasjon) som er produsert gjennom prosjektet.

Utvikling av en digital plattform – en **VERKTØYKASSE** for barnehager (www.Exploratorium.no) – relevant for barnehagelæreres utdanning og profesjon. Dette gir innsikt i arbeid gjort i barnehagene. Primært kan det bidra til kvalitet i barns leke- og læringsmiljøer og i foreldresamarbeidet for å møte nasjonale (og rammeplanens) krav.

Arbeidspakkeledere: Czarecah Tuppil Oropilla og Elin Eriksen Ødegaard

Deltakere: BARNkunneforskere, Designskolen Kolding, Kunstpilotene, Barnehagene (gjennom sin dokumentasjon i arbeidspakke 3), eventuelt ekstern kommunikasjonsaktør (Sivelin Kjølstad).

Arbeidspakke 3: Transformativ praksis

a) Prøve ut EX-PED-LAB gjennom å arbeide med sentrale initiativ fra aktørene, i samarbeid med designere, for å fremme vilkår **for samarbeid med familier**, god praksis for inkludering og lokal forankring i nye design og re-design. I tilknytning til denne arbeidspakken gjør forskerne en litteraturgjennomgang om samarbeidet mellom barnehage og hjem.

Arbeidspakkeleder: Anne Grethe Sønsthagen,
Forskere: Ruth Ingrid Skoglund, Lillian Pedersen og Evelyn Eggum.

Deltakere: Barnehagene, Kunstpilotene og BARNkunneforskere.

Dokumentasjon: Visuelle og narrative data fra barnehagene, samlet av forskerne og av barnehagelærere gjennom bruk av observasjoner/fotofortellinger. Gjennomføring av verksteder med foreldre og personale, og intervju av styre og prosjektgrupper som har jobbet med tematikken.

b) Prøve ut EX-PED-LAB gjennom å arbeide med sentrale initiativ fra aktørene, i samarbeid med designere, for å fremme vilkår for **bevegelse, lek og utforskning** og god praksis for inkludering og lokal forankring i nye design og re-design. I tilknytning til denne arbeidspakken gjør forskerne en litteraturgjennomgang om bevegelse, lek og utforskning, og en nasjonal spørreundersøkelse om utforskende praksiser i barnehager.

Arbeidspakkeledere: Elin Eriksen Ødegaard og Czarecah Tuppil Oropilla

Deltakere: Barnehager, Kunstpilotene og BARNkunneforskere + Move Early, One Ocean.

Dokumentasjon: «Vegfaring» med barn, observasjoner gjort av barnehagelærere og forskere; Barns tegninger og foto; Visuelle og narrative data fra barnehagene, samlet av barnehagelærere ved bruk av observasjoner/fotofortellinger; Foto av artefakter/materialer innendørs og utendørs i barnehage.

c) Prøve ut EX-PED-LAB med barnehager, i **samarbeid med designere**, for å fremme vilkår for barnehagenes samarbeid med familier og utvikling av leke- og læringsmiljøet i barnehager. I tilknytning til denne arbeidspakken gjør forskerne en litteraturgjennomgang om samarbeid med designere i verkstedmetodologi.

Arbeidspakkeledere: Zacharias Andreadakis

Forskere: Elin Eriksen Ødegaard, og Lillian Pedersen.

Deltakere: Barnehager, Kunstpilotene, Designskolen Kolding, BARNkunneforskere.

Dokumentasjon: Visuelle og narrative data fra barnehagene, samlet av barnehagelærere ved bruk av observasjon/fotofortellinger; «Vegfaring», observasjoner gjort av barnehagelærere og forskere, foto av artefakter inne/ute.

d) Prøve ut EX-PED-LAB gjennom å arbeide med sentrale initiativ fra aktørene for å fremme vilkår for **ledelse og organisasjonslæring**, og prøve ut en ny lederrolle (BK) og delte stillinger for å koble forskning og praksis.

Arbeidspakkeledere: Anne Grethe Sønsthagen og Øyvind Glosvik.

Forsker: Evelyn Eggum.

Deltakere: Barnehagene, eierrepresentantene og BARNkunneforskere.

Dokumentasjon: dokumentere prosessene og erfaringene; Lyddopptak av verksteder; Barnehagelærerne dokumenterer sitt arbeid (deltagende observasjoner/praksisfortellinger/foto/ video); Fokusgruppeintervju med eierrepresentanter, styre og barnehagelærere.

Arbeidspakke 4: Casestudie: prøve ut EX-PED-LAB i etableringen av nye Olsvik barnehage

Prøve ut EX-PED-LAB gjennom å arbeide med sentrale initiativ fra aktørene i samarbeid med designere for innovative løsninger i byggets visuelle design for å fremme samarbeid med familier, gode leke- og læringsmiljøer og god praksis for sosial inkludering og helhetlig utvikling i den flerkulturelle barnehagen.

Arbeidspakkeledere: Elin Eriksen Ødegaard og Marion Oen.

Deltakere: Mimi Bjerkestrand (Etatsdirektør i etat for barnehage), Lill Presttun Hindenes (Avdelingsleder for barnehage og skolebygg), Mette Karlsen (Planlegger, Seksjon for strategi, utvikling og utredning), Edle Damm (Områdeleder i etat for barnehage), Rune Olsen Espe (Områdeleder i etat for barnehage, Byrådsavdeling for barnehage skole og idrett), Helle Marie Skovbjerg (Designskolen Kolding), Kunstpilotene, Merethe Johannesen (styrer), Anne Zachariassen (styrer) og arkitekter.

Dokumentasjon: dokumenterer prosessene og erfaringene; Lydopptak av gruppediskusjoner i verksteder; forskeres notater; Studenter og barnehagelærere dokumenterer (deltagende observasjon/praksisfortellinger/foto/video). Merk: På grunn av omprioriteringer i Bergen kommune ble det flere endringer i forutsetningene for å kunne gjennomføre denne arbeidspakken etter planen. I stedet ble det laget prototyper på utforskningsstasjoner m.m.

Arbeidspakke 5: Replikasjonspotensial

Teste EX-PED-LAB i barnehagelærerutdanningen (BLU) gjennom å arbeide med sentrale initiativer fra aktørene i barnehager og barnehagelærerutdanning, i samarbeid med designere, for å designe leke- og læringsmiljøer og utvikle nye praksiser for sosial inkludering, helhetlig utvikling og lokal forankring. I tilknytning til denne arbeidspakken skal det gjennomføres en nasjonal spørreundersøkelse om utforskende praksiser i barnehagelærerutdanning.

Arbeidspakkeledere: Anne Grethe Sønsthagen, Hege Fimreite og Lillian Pedersen

Forsker: Øyvind Glosvik

Deltakere: Lærerutdanningsbarnehager, lærere og studenter i BLU, Designskolen Kolding, Sogndal folkehøgskule og en postdoktor knytter prosjektet sitt til casestudie av utprøvingen i BLU. Stipendiat.

Dokumentasjon: Lydopptak av gruppediskusjoner i verksteder; Lærere og studenter i BLU samler data (observasjoner, fortellinger, case, tilbakemeldingsskjema) for å identifisere utfordringer/praksiser for utvikling, prøve ut innovasjoner og dokumentere dette gjennom fotofortellinger og videoer; Barnehagelærerstudenter bidrar med data fra praksis; Fokusgruppeintervju med studenter, designere, lærere og forskere. Tilbakemeldingsskjema fra alle deltagere på alle verksteder. Intervju med studieprogramledere ved ulike UH-institusjoner knyttet til utforskning i BLU.

Felles utforskning med Kunstpilotene i utdanningsverksted på campus. Foto: Hege Fimreite

Tidslinje arbeidspakkene

WP	Ansvar	2021		2022				2023				2024				2025						
			4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4			
	Koordinering/ledelse/ styring	HVL, partnere	Oppstarts- møte 1. des	4-6 workshops				4-6 workshops				4-6 workshops				Slutt 30.nov						
	- overordnet styring																					
	- NSD - samtykkeskjema - forskningsserver	HVL																				
1	Konseptet EX-PED-LAB - skrive frem konseptet, guidelines og modellen. 'Utforskning' - reviewstudie - nasjonal surveyl bhg./BLU. Dokumentasjon/data - fra barnehagene - lydopptak av workshops - spørreundersøkelse deltakere	HVL, off. PhD student involvert																				
		HVL, forskerne																				
		Barnehagene og forskerne																				
2	Pedagogisk innovasjon tema/innhold - innholdsanalyse - VERKTØYKASSE for BLU og barnehager. Eks.fra bhg.	HVL, forskerne og designere																				
3	Utvikling av praksis a) Samarbeidet bhg- hjem b) Bevegelse, lek, utforskning c) Samarbeid med designere d) Ledelse og org. læring Litteraturgjennomgang Innsamling av dokumentasjon/data Analyse	Barnehagene (BK, Kanvas, Kinn), forskere, kunstner/ designer			Utviklingsarbeid i barnehagene																	
4	Casestudie nye Olsvik - EX-PED-LAB i utforming av ny barnehage	HVL, BK, designere, studenter																				
5	Teste EX-PED-LAB - i-utdanningen ved HVL, evt. også andre BLU-utdanninger Fokusgruppeintervju	Forskere Studenter/ lærere																				

Tabell 3 - Tidsplan

Fellesverksteder for barnehagene

2022: to dager mai; sept; nov.

2023: febr, mai, oktober, nov

2024: jan, feb., mai, sept, nov

I perioden 2022-2025 ble det gjennomført verksteder med barnehager, familier og barn i en rekke andre sammenhenger enn planlagt, for å trene på, gjøre erfaringer med og justere verkstedsmetodikk, men også på invitasjon fra andre organisasjoner.

Verksteder i barnehagelærerutdanningen

2023/24

LEKFORSK: Tverrfaglig utforskning av lekundervisning i STM - Bergen: 17.-18. August, 4.- 6. oktober, 20. november, 16. feb, 19. feb, 22. feb, 19. apr, 29. apr

LEIKFORSK-Sogndal: 11. september, 4.-5. oktober, 13.-15. februar 2024

2024/2025

LEIKFORSK Sogndal – lærere og forskere: 11.-13. desember og 11.-13. februar (veiledet av Designskolen Kolding)

LSU: 04.10.2024

SRLE: 11.02.2025 (deltid, moderert av Designskolen Kolding), 08.04.2025 (heltid)

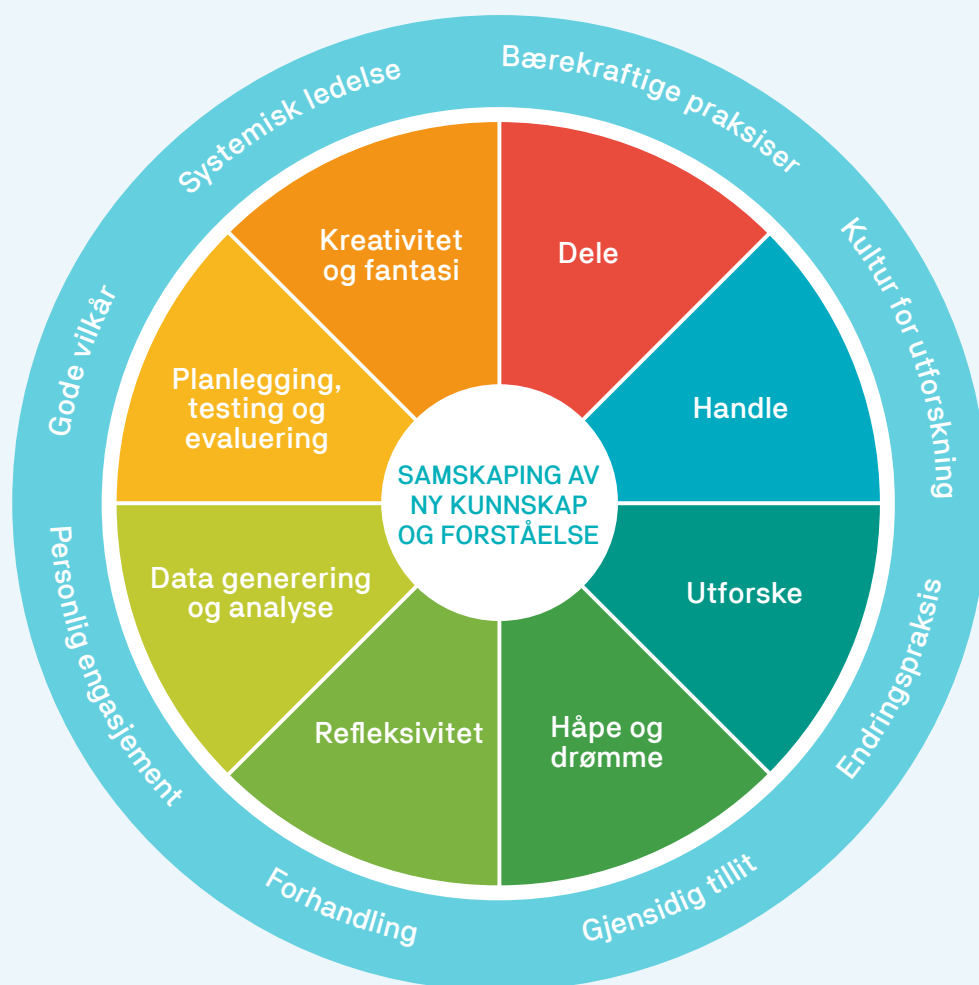
KKK: en serie med verksteder

I tillegg ble det gjennomført verksteder i den enkelte barnehage.

Lekende utforskning av "månen og avatarer" sammen med Kunstpilotene. Foto: Hege Fimreite

Prosjektmodell for EX-PED-LAB

Dette er en visuell modell for EX-PED-LAB for samskaping av ny kunnskap og forståelse. Den sirkulære formen indikerer at elementer og prosesser henger sammen. Når modellen brukes i planlegging av verkstedene, finnes det ikke en bestemt start eller slutt punkt, og starten kan planlegges hvor som helst. Det er viktig å huske at en tankemodell er en forenkling av virkeligheten. Virkeligheten er alltid kompleks.

Modellen består av tre nivåer. **Den ytterste sirkelen** utgjør premissene og de sentrale vilkårene for EX-PED-LAB metodologien. Disse er: Bærekraftige praksiser, Kultur for utforskning, Systemisk ledelse, Gode vilkår, Gjensidig tillit, Personlig engasjement, Forhandling og Endringspraksis. **Den midterste sirkelen** samler 8 sentrale aktiviteter i gjennomføringen av verkstedene.

Den innerste sirkelen sier noe om kjerne i modellen, at dette er en modell som skal føre til ny kunnskap gjennom felles deltakelse. I denne kjernen ligger en anerkjennelse av ulike typer kunnskap og kompetanse. Målet er, gjennom den samarbeidende utforskningen, å skape kulturer for utforskning, felles kunnskaping og endring.

De 8 sentrale aktivitetene for gjennomføring av verkstedene er: Dele, Handle, Utforske, Håpe og drømme, Refleksivitet, Datagenerering og analyse, Planlegging, Testing og evaluering, Kreativitet og fantasi. Dette er elementer som kan inngå alene, eller sammen med andre i verkstedsprosessene. Hver og en av disse kan stå sentralt i et verksted. Vi vil nå gi en nærmere beskrivelse av aktivitetene:

Håpe og drømme står sentralt som innhold i et verksted hvis vi skal arbeide med felles visjoner eller et felles verdigrunnlag, eller å få frem visjoner og verdier som inspirerer oss. Her kan for eksempel arbeid med *Drømmebarnehagen* som aktivitet inngå. I denne aktiviteten kan personalet i barnehagene arbeide sammen med barna om å tegne og fortelle om sin drømmebarnehage. Dette er også en aktivitet som kan brukes på verksteder sammen med foresatte, og på personalmøter. Her er det ikke de kritiske tanker som skal slippe til. Hensikten er ikke å være realistisk, men derimot å øve seg på å fabulere, tenke visjonært og akseptere drømmen om den beste barnehagen og beste barnehagelærerutdanningen. Videre kan aktiviteten utvikles til å handle om drømmescenario og utforme tiltak for å realisere drømmen, eller en variant av drømmen. Håpe og drømme gir vilje og energi til endringsprosesser.

Datagenerering og analyse innebærer bruk av metoder for datagenerering. Her kan en ta i bruk en rekke ulike forskningstilnærminger, for eksempel ulike former for observasjon, som står sentralt i vår tilnærming, der både barnehagelærere, barnehagelærerutdannere, studenter og forskere bidrar til datagenerering gjennom blant annet fotodokumentasjon og praksisfortellinger. Både foto, video, forskernotater, skriftliggjorte observasjoner, lydopptak, fokusgruppeintervju, refleksjonsnotater, spørreskjema og brukerundersøkelse er eksempler på metoder som kan tas i bruk. Analyse kan foretas av personalet i barnehagen, faglærere i barnehagelærerutdanningen og i samarbeid med forskerne, eller av forskerne i videre analyser av data. Analyser av fortellinger, fotodokumentasjon, lydopptak av gruppedialoger og metasamtaler, samt prosessdokumenter av ulikt slag, kan brukes i prosjektet. I utarbeiding av oppgaver for mellomarbeider er vi bevisst på at relevante metoder skal tas i bruk for dokumentasjon av arbeidet. For å sikre gode data for analyse er det viktig å ha en plan for hvilke metoder arbeidet skal dokumenteres med. Her må samtykke foreligge fra barn, foresatte og ansatte.

Handle står sentralt på ulike måter. Verksteder åpner for en rekke handlinger, og noen av disse er å dele mellomarbeid med hverandre. Vi oppretter et felles teams-område slik at alle deltakerne, både forskerne og barnehagene, får tilgang til hverandres presentasjoner. Ved at barnehagene løfter frem praksis gjennom ulike former for dokumentasjon, kan vi sammen identifisere områder for forbedring og finne veien videre for handling med utprøving og endringer. Andre eksempler på handlinger i verksted kan være å lete etter kvalitetsindikatorer og utforme problemstillinger innenfor de tema-

tiske områdene: barns lek, bevegelse og utforskning eller samarbeid barnehage-hjem. Vi kan gjennomføre ulike verksteder eller verkstedsaktiviteter, eksempelvis verksteder med barn ute i en barnehage, foreldreverksted, verksted med personalet, verdiverksted med aktivitet som verdiduk, eller studentverksted. Handlingene i verkstedene har en utforskende tilnærming som inkluderer å prøve ut nye praksiser, i tillegg til å være et handlende, sansende og nysgjerrig menneske.

Kreativitet og fantasi krever muligheter for spontanitet og en åpen og leken stemning. Å benytte seg av lekens kvaliteter (Gudiksen & Skovbjerg, 2020) anses her som vesentlig. Fantasi er evnen til å kunne forestille seg noe, særlig det som ikke finnes i virkeligheten, og det ligger nært knyttet til det å drømme og leke. Fantasi og lek i verkstedene er nødvendig for å utvikle nye ideer. Evnen til å fantasere og være kreativ kan trenes opp (Ejsing-Duun & Skovbjerg, 2016), noe som kan skje gjennom verkstedsmetodikk. Man må da jobbe med å sette i scene gode lekestemninger, slik at selvsensur minimaliseres. Kreativitet innebærer også å frembringe noe nytt eller noe overaskende (Kaufmann, 2006), men alt må ikke være nytt for at det skal være kreativt (Ejsing-Duun & Skovbjerg, 2016). Å kombinere eller re-mikse eksisterende materialer og ideer med nye situasjoner, ideer og materiell, anses som et viktig aspekt ved kreativitet, noe vi arbeider med i EX-PED-LAB gjennom valgfrie aktiviteter som selviscenesettelse (Schei & Ødegaard, in press 2022) og ved å utforske hva som skjer når en flytter ting og materiell til nye steder i barnehagens praksis. Innholdet i aktiviteten kreativitet og fantasi kan også være å lage skulpturer, tankekart eller å tegne. Skal man arbeide med å fremme kreative prosesser, må man gi verdi til remiks og justering av planer om spontane ideer skulle vise seg produktive underveis. Å være kreativ innebærer også å tåle å tre inn i et usikkert rom. Noen ganger kan forventninger om at verkstedene skal følge en spesiell prosedyre og ledes etter en strukturert kjøreplan, komme i veien for å kunne ta imot og bruke mer tid på å utvikle det spontane som eventuelt oppstår. Deltakerne må akseptere og være villige til å tre inn i usikkerhet.

Planlegging, testing og evaluering kan være verkstedsaktiviteter, eller de kan foregå før, etter eller mellom verksteder. I EX-PED-LAB legger vi opp til at disse aktivitetene kan innlemmes i det daglige arbeidet i barnehagen. Alle barnehager skal ifølge Rammeplan for barnehager arbeide med planlegging og evaluere virksomheten. EX-PED-LAB-verkstedene og mellomarbeidsaktivitetene legges inn i barnehagens planer. Det som EX-PED-LAB tilfører i tillegg til at man arbeider

planmessig med kompetansebygging i hele personalgruppen, er den samarbeidende utforskningen i fellesverkstedene om barnehagens dokumenterte praksis. Her ligger også en mulighet for dypere analyser (se også aktiviteten datagenerering og analyse). Videre er det mulig med mer systematiske studier som bruker testing mer systematisk. Å se på endring og «hva virker», kan gjøre at barnehagene løfter frem egen praksis gjennom ulike former for observasjon for en her- og-nå-status og dokumentasjon av endringer og opplevde erfaringer, eksempelvis gjennom refleksjonsnotater, samtaler med barn og brukerundersøkelser. Man kan åpne for at verksteder kan inngå som en del av et design der kreative og utforskende prosesser er iscenesatt som et pedagogisk eksperiment, i et sterkt kodet og kontrollert forskningsdesign (Daly-Smith et al., 2020; Fleer, 2021).

Fra august 2023 ble det også lagt til rette for verkstedsaktiviteter i barnehagelærerutdanningen, og det legges opp til at disse aktivitetene kan innlemmes i den ordinære undervisningen.

Studieåret 23/24 startet vi med kunnskapsområdet *Språk, tekst og matematikk* i totalt fem klasser ved campus Bergen, med vekt på kompetansebygging om samarbeidende utforskning og pedagogisk innovasjon blant faglærerne. Det ble gjennomført verksteder med faglærere, studenter og forskere i utforskende prosesser og samskaping, med muligheter for datagenerering og analyser for å se hva som virker, med mål om å utvikle utdanningen. Alle som underviser i STM, blir tildelt ressurser for å delta i prosjektet, slik at alle blir del av samme tankeprosess rundt verkstedsmetodologien og får et felles løft. Fra februar 2024 ble Kunst, kultur og kreativitet involvert gjennom et ph.d.-prosjekt (Ingrid Skarprud).

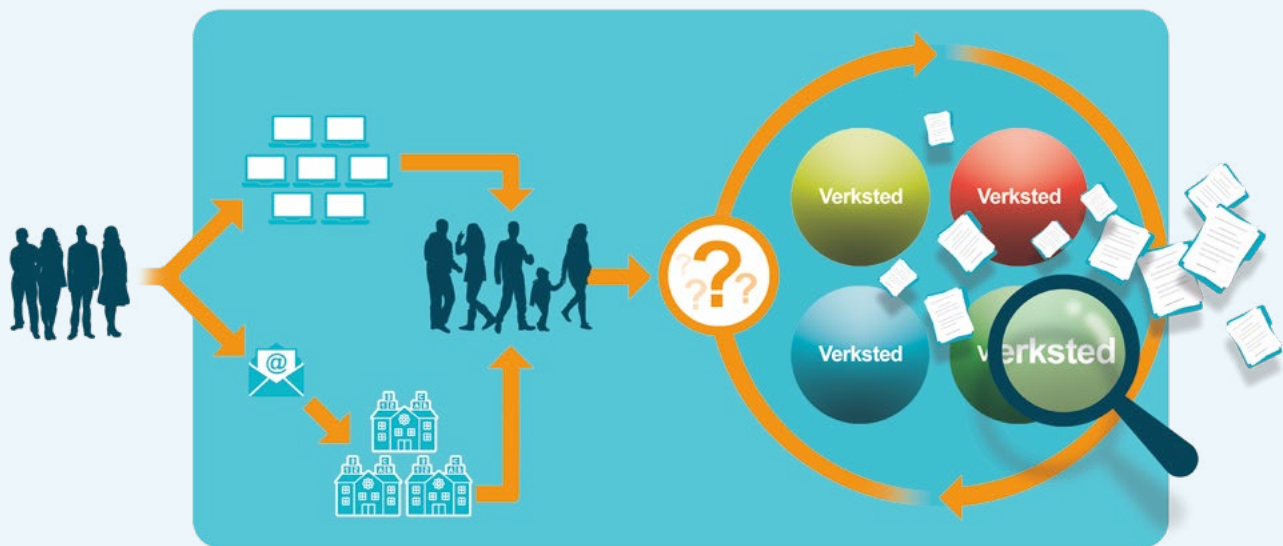
Vi gjennomførte et LEIKFORSK-prosjekt ved campus Sogndal i en klasse i februar 2024, med verksteder i kunnskapsområdene *Språk, tekst og matematikk, Natur, helse og bevegelse* og *Barns utvikling, lek og læring*. En lokal ledergruppe planlegger dette prosjektet sammen med de emneansvarlige og kunstpilotene, som også vil delta i gjennomføringen av verkstedene. Alle faglærere i barnehagelærerutdanningen ved campus Sogndal som ønsker det, var med i forberedelse til å drive med en handlingsorientert metodologi. Det er nettopp dette verkstedmetodologien er ment å være, og det er dette lek er og skal være, når vi jobber med voksne. Dette prosjektet videreføres til å involvere alle kunnskapsområdene fra februar 2025.

Refleksivitet er en viktig aktivitet i EX-PED-LAB. Refleksivitet er her en fremgangsmåte som refererer til en sirkulær relasjon mellom det som har skjedd og om årsaker og sammenhenger. Begrepet refleksivitet brukes i kvalitativ forskning til å beskrive forskerens arbeid med å forstå betydningen av sine handlinger og valg i forskerprosessene, og hvordan dette påvirker og former forskningsprosessen. I EX-PED-LAB snakker vi om to typer refleksivitet:

- a) Personlig refleksivitet handler om å tenke gjennom hvordan våre egne målsettinger, verdier, erfaringer, interesser, identiteter og engasjement har formet forskningen og deltakerne på. Her ligger det etiske vurderinger og valg til grunn.
- b) Epistemologisk refleksivitet handler om å utforske og drøfte muligheten for at forskningsspørsmålet kan ha vært definerende og begrensende for resultatene. I forskning gjøres det valg som skaper vilkår for hva som er mulig å si noe sikkert om, og hva som må forbli antakelser.

Når barnehagelæreren er medforsker, som i dette prosjektet, innebærer det at refleksivitet kan tas med inn som et tema i kvalitetsarbeidet og endringsprosessene i barnehagen. Altså kan vi også snakke om kollektive refleksive prosesser. Et eksempel på en slik aktivitet i EX-PED-LAB er en aktivitet der barnehagene tar foto av alt på veggene. Gjennom fotoene kan vi da analysere hva barnehagen synes er verd å vise frem. Analyseprosessen skaper en kollektiv refleksiv prosess om årsaker, ønsker og mål, og der man i felleskap finner veien videre for å endre eller forbedre denne delen av praksis. Andre eksempler på verkstedsaktiviteter kan være spill, blant annet tarotkort, et spill for refleksjon – eller dialogspill med påstander, dilemmaer og spørsmål.

Vi går veien sammen. For å gi en oversikt over prosessen i EX-PED-LAB illustrerer vi tidslinjen som en vei vi går sammen. Her inngår nøkkelpunkter i gjennomføringen: forberedelser, invitasjon, avklaringer, innholdsmessige forberedelser, praktiske forberedelser, gjennomføring av verksted, mellomarbeid og skrivning.

Forberedelser: Skape kontakt mellom partene. Skape enighet om vilkår og kriterier for deltakelse. Etablere samarbeidsavtale.

Invitasjon: Skape møtepunkt for dialog på ulike nivå; ledernivå og deltakere. Deltakerne velger seg til prosjektet med formuleringer om mål, motivasjon og plan for systematisk arbeid.

Avklaringer: Skape dialogmøter for rollefordeling og enighet om innhold, databehandling og etiske spilleregler.

Innholdsmessige forberedelser: Skape dialogmøter for hjernestorming, innsirklinger av tema og problemområder. Utvikle oppgaver som er relevante for deltakerne og tilpasse metoder for datagenerering.

Praktiske forberedelser: Planlegge hvor, når og hvordan verkstedene skal gjennomføres. Den praktiske planen samsvarer med målene for forskningen. Planlegge for at multimodale aktiviteter inngår i forberedelser og at samskaping skal skje gjennom verkstedet. Ser spesielt på hvordan vaner kan forstyrres og kreative og innovative prosesser kan skje.

Gjennomføring av verksted og mellomarbeid: Dette gjentas så mange ganger en ønsker / har blitt enige om for å kunne få gode og meningsfulle data. Analysearbeid inngår i verkstedene. Deling og samskaping skjer.

Dokumentasjon, deling og formidling: Her tilpasses arbeidet. Dokumentasjonen kan skje i ulike formidlingsspråk. Det skjer både samarbeid så vel som individuelt arbeid på basis av felles arbeid.

SAMSKAPING – CO-CREATION

Samskaping, eller co-creation i konteksten av barnehager og utdanning, refererer til en samarbeidende tilnærming som bringer sammen flere interessenter (lærere, forskere, foreldre, barn, studenter og eksterne aktører) for å jobbe sammen om å skape verdier, løsninger eller kunnskap. Samskaping er en prosess der deltakerne forsøker å løse et felles problem, en utfordring eller en oppgave gjennom en konstruktiv utveksling av kunnskap, ressurser, kompetanser og ideer (Torfing et al., 2019, s. 802).

I motsetning til tradisjonelle hierarkiske modeller, vektlegger samskaping at alle parter er involvert og deltar aktivt, noe som fremmer en følelse av delt eierskap og gjensidig respekt. Verksteder kan fungere som dynamiske, innovative og inkluderende tredje læringsrom, som gir ny innsikt og fremmer mot i samskapingsarbeid. Samskaping er en tilnærming som bygger på kollektiv intelligens og samarbeid for å produsere mer innovative, relevante og tilpassede løsninger. Nøkkelprinsipper er inkludering, samarbeid, delt eierskap og myndiggjøring.

Publisering og formidlingsplan

2023

- Prosjekthåndbok for prosjektdeltakerne – en løpende oppdatering
- Artikkel om kvalitetsindikatorer (ansvarlig, Johanna Birkeland)
- Bok om Methodology for Research with Early Childhood Education and Care Professionals Example Studies and Theoretical Elaboration (Springer) (Ansvarlig, Elin E. Ødegaard)
- Film: Hva betyr det å leve – et eksempel på samarbeidende utforskning mellom personale og barn i barnehagen (ansvarlig, Elin E. Ødegaard)
- Film: promofilm om prosjektet (ansvarlig, Czarecah Oropilla og Hege Fimreite)

2024

- Presentasjoner på nasjonale og internasjonale konferanser
- Review-artikkel og bok om samarbeid barnehage – hjem (ansvarlig, Ali Kemal Tekin)
- Review-artikkel om pedagogisk innovasjon (ansvarlig, Czarecah Oropilla og Hege Fimreite)
- Review-artikkel om utforskning (ansvarlig, Zacharias Andreadakis og Elin E. Ødegaard)
- Digital verktøykasse (ansvarlig, Czarecah Oropilla)
- Artikkel – transformativ utforskning og lek i språk, tekst og matematikk (ansvarlig, Magni Lossius, Elena Severina med lærerutdannere i STM Bergen)
- Artikkel – transformativ praksis – generasjonsengasjement i barnehagen (ansvarlig, Czarecah Oropilla)
- Artikkel – transformativ læring i barnehagelærer-utdanningen (ansvarlig, Hege Fimreite, Lillian Pedersen, Anne Grethe Sønsthagen og Øyvind Glosvik)
- Norsk barnehageforskningskonferanse med EX-PED-LAB som sentral aktør på flere fronter i Bergen
- Kapittel om verkstedsmetodologi (ansvarlig, Aihua Hu)
- Kapittel om selviscenesettelse gjennom verksted (ansvarlig, Tiri, B. Schei og Elin E. Ødegaard)
- Bok om Cultural-historical Digital Methodology in Early Childhood Settings - In Times of Change, Innovation and Resilience (Ansvarlig, Elin E. Ødegaard og Alicja Sadownik)

- Filmer og foto fra verksteder i utdanningen: Sogndal Folkehøgskole (ansvarlig, Sivelin Kjølstad i samarbeid med Hege Fimreite, Lillian Pedersen og Anne Grethe Sønsthagen)
- PedPod by EX-PED-LAB Podkast om pedagogiske innovasjoner (ansvarlig, Czarecah Oropilla)

2025

- Digital åpen deling av siste versjon av Prosjekthåndboka
- Håndbok: Hva betyr det å utforske? (ansvarlig, Elin E. Ødegaard, Hege Fimreite, Czarecah Tuppil Oropilla, Ingrid Skarprud, Marion Oen)
- Bok (Springer) - Confronting the polycrisis (ansvarlig, Zacharias Andreadakis og Czarecah Oropilla (red.))
- Kapitler om pedagogisk innovasjon (ansvarlig, Zacharias Andreadakis og Czarecah Oropilla)
- Kapittel- EX-PED-LAB Workshops and The Courage to Co-Create (ansvarlig, Hege Fimreite, Johanna Birkeland, Czarecah Tuppil Oropilla, Lillian Pedersen, Anne Grethe Sønsthagen, Elin Eriksen Ødegaard, Øyvind Glosvik)
- Kapittel om pedagogiske prinsipper for å forske empirisk med danning (ansvarlig, Elin E. Ødegaard og Zacharias Andreadakis)
- Artikkel – Utforskning av moderatoren sin rolle i EX-PED-LAB-verksteder (ansvarlig, Hege Fimreite, Lillian Pedersen, Evelyn Eggum, Czarecah Tuppil Oropilla, Elena Severina og Anne Grethe Sønsthagen)
- Artikkel – utforskning - å skyve barnehagelærerstudenten i ubalanse (ansvarlig, Anne Grethe Sønsthagen, Zacharias Andreadakis og Hege Fimreite)
- Artikkel – studenter sin læring i utdanningsverksteder (ansvarlig, Lillian Pedersen, Hege Fimreite og Anne Grethe Sønsthagen)
- Artikkel – implementering av verksteder i barnehagelærerutdanningen (ansvarlig, Anne Grethe Sønsthagen, Lillian Pedersen og Hege Fimreite)
- Artikkel – erfaringer med endret undervisning gjennom verksteder (ansvarlig, Hege Fimreite)
- Artikkel – verkstedets potensial som læringsarena i utdanningen (ansvarlig, Ingrid Skarprud)
- Lærebok om utforskning, lek og samskapning (ansvarlig, Hege Fimreite, Lillian Pedersen og Anne Grethe Sønsthagen (red.))

- Digital verktøykasse for barnehager, studenter, lærerutdannere og ledere; Exploratorium.no. (ansvarlig, Czarecah Oropilla, bidragsytere: Hege Fimreite Anne Grethe Sønsthagen, Sivelin Kjølstad og GASTA (webdesign)
- Liten populærvitenskapelig bok: om Verksted-metodologi (ansvarlig, Elin E. Ødegaard)
- Kapittel om samskaping – erfaringer fra forskerperspektiv (ansvarlig, Øyvind Glosvik)
- Review-artikkel om design (ansvarlig, Lillian Pedersen og Helle Marie Skovbjerg)
- Artikler om transformativ praksis samarbeid barnehage – hjem og verksteder som en metode i samarbeidet (ansvarlig, Anne Grethe Sønsthagen, Ruth Ingrid Skoglund, Lillian Pedersen og Evelyn Eggum)
- Artikler om transformativ praksis knyttet til ledelse og organisasjonsutvikling (ansvarlig, Anne Grethe Sønsthagen, Øyvind Glosvik og Evelyn Eggum)
- Om Utforskningsstasjoner (Ansvarlig, Marion Oen)
- Symposium på Norsk Barnehageforskningskonferanse
- Avslutningskonferanse (November, ansvarlig for organisering Olga Shangina)

Evaluering

- Spørreskjema til alle deltakerne etter siste verksted
- Fokusgruppeintervjuer med
 - a) forskere,
 - b) styrere og barnehagelærere,
 - c) kommunale aktører/ eierrepresentanter,
 - d) studenter og lærere.
- Sluttrapport med anbefalinger for videre bruk av kunnskapen om verksteder

Prinsipper for EX-PED-LAB

– en oppsummering

Vi har søkt å vise hvordan verksteder har sterke kvaliteter som både praksisnær og vitenskapelig forankret metode for forandringsorientert kunnskapsutvikling. Særlig har vi søkt å vise hvordan verkstedets ambisjoner om å fremme demokratisk deltakelse, frirom for eksperimentell nyskaping og tettere samspill mellom ulike former for kunnskap, forener mål om lokal anvendelsesorientering med forskningstilnærminger som er orientert mot å inkludere det omkringliggende samfunnet i forskningsbasert kunnskapsutvikling. Argumentet for denne doble orienteringen har bakgrunn i antagelsen om at løsninger på de motstridende utfordringene vårt samfunn står overfor, må ta utgangspunkt i tilnærminger som insisterer på demokratisk forankring. Mange av utfordringene relaterer seg til måten vi organiserer arbeidsmarkedet på, inkludert de måtene arbeidslivet utfolder og utvikler seg på. Derfor er også arbeidslivsforskningen forpliktet til å drøfte hvordan vi bidrar til forandringsorientert kunnskapsutvikling på samfunnsrelevante måter. Vår vurdering er ikke at én bestemt metodologisk tilnærming kan stå som garantist for dette. Kritiske studier av fremtidsverkstedets potensial og undersøkelse av hvorvidt tilnærmingen innfrir de ambisjonene som ligger i metoden, er alltid nødvendige og velkomne. Poenget er derimot at valg av metoder i praksisrettet, kvalitativ og deltakende forskning – så vel som i forskningen mer generelt – alltid må ledes av refleksivitet over implikasjonene av de underliggende metodologiske forutsetningene. En slik overveieelse, som på samme tid er vitenskapsteoretisk og praksisrettet, er prosessuell og kan ikke avgjøres én gang for alle, men må, i lys av samfunnsmessige forandringsprosesser, kvalifisere seg i mangfoldige dialoger i og på tvers av forskningen.

Dette er de sentrale EX-PED-LAB prinsippene:

1. EX-PED-LAB er et laboratorium for personlig og kulturell innsikt, ny vitenskapelig kunnskap og fremtidsorientert endring, utvikling og innovasjon.

2. Verkstedet er omdreiningspunkter for lek, utforskning, kritisk dialog og pedagogisk innovasjon med mål om kvalitetsutvikling i barnehage, barnehagelærerutdanning, og i andre uformelle sammenhenger for inspirasjon, glede og samfunnsnytte.

- Vi tar i bruk kunnskap og erfaringer, men åpner opp for å lære mer om de konkrete utfordringer vi står i.
- Vi veksler mellom å reagere på innspill og ta egne initiativ.
- Vi veksler mellom å rette oppmerksomheten mot detaljer og å lete etter sammenhenger og helheter.

3. EX-PED-LAB er et forskningsdesign med konsekvenser for omtale, rolleutøvelse og innramming

- EX-PED-LAB tar i bruk en stor bredde i forskningsdesign og vil i prosjektet ha et «merged method design» (full integrering av kvalitative og kvantitative tilnærminger).
- ET EX-PED-LAB verksted er alltid nøye planlagt; artikulerte mål, datainnsamling er definert, definerte roller og oppgaver, stedet er tilrettelagt slik at det passer til målet med verkstedet; prosesser og evaluering er skissert.
- EX-PED-LAB vil som regel inneholde planlegging og handling og foregår som serier av aktiviteter som går over et definert tidsspenn. EX-PED-LAB kan også arrangeres som engangsverksteder for spesifikke mål organisert av én eller flere forskere.

- I verkstedene som foregår i barnehagelærer-utdanningen, vil den tradisjonelle læreren bli helt eller delvis resirkulert som leder, moderator og medforsker for felles utforskning, kunnskaping og pedagogisk innovasjon. Det må lages en kjøreplan, slik at prosjektleder og medforsker, lærer og student opplever sin rolle som meningsfull og relevant.
- Innholdet i emneplaner tilpasses til verksteder i undervisning. Det kan arrangeres egne verksteder som samskaping av verksteder med tydelig lærings-utbytte i tråd med emneplaner for studenter.
- Det tradisjonelle klasserommet blir helt eller delvis omorganisert for å legge til rette for dialog, samskaping og kunnskaping.
- I verksteder som foregår i barnehagen, må roller og ansvar avtales på forhånd. Barnehagen har ansvar for barnas sikkerhet og forskerne har ansvar for datasikkerhet. Stedet hvor verkstedet skal foregå, må forhandles mellom forskere og barnehagen. Innholdet i barnehagens rammeplan og i barnehagens årsplaner må tilpasses en verkstedslogikk. Dette må gjøres i samarbeid og forhandling mellom deltakerne.

4. EX-PED-LAB er møter mellom mennesker

- Vi anerkjenner ulike roller, mandat og ansvarsområder
- Vi forstår at ulike enheter som samarbeider, kan ha ulik kultur i utøvelsen av rollene
- Vi forstår at ulike mennesker som samarbeider, kan ha ulike historier og personlighet og derfor ha ulike spørsmål og erfaringer å bringe inn

5. EX-PED-LAB er et tredje rom for kunnskapsarbeid

1. Undervisning = kunnskapsformidling
 2. Forskning = kunnskapsskaping
 3. Samskaping = samskapt læring
- Verksteder kan gjennomføres i mange ulike rom; inne og ute
 - Verksteder kan være både fysiske og virtuelle
 - Verksteder utforsker og utforder eksisterende roller og rollepar
 - Lærer – student
 - Praktiker – teoretiker
 - Leder – medarbeider
 - Familie – barnehageansatt
 - Barn og voksne
 - Forsker og barn
 - Forsker og barnehageeier
 - Forsker, kunstner/designer, barn, ansatt og familier

6. EX-PED-LAB gir muligheter for ny innsikt, kunnskap og praksis gjennom:

- Å sette ord på og utforske ideer, teorier og praksiser
- Å være modig om egen feilbarhet
- Å vise forståelse for andres feilbarhet
- Å bruke av sin tid, kunnskap og erfaring til å støtte egen og andres utforskning
- Å teste hypoteser og være åpen for at en tar feil om eksisterende tenkning
- Å være kreativ og ta i bruk fantasien
- Å gi tid og rom for å drømme og se vekk fra alle kritiske tanker og realistiske fakta som del av en prosess
- Å lytte til kritiske innspill og realistiske fakta som del av en prosess
- Å finne den nye veien mellom drøm og realitet
- Å dokumentere prosesser og resultat

7. EX-PED-LAB sine verdier:

- Ny kunnskap, ny innsikt og ny praksis skal tjene bærekraftige fremtider
- Vi tilstreber å være åpen og ærlig og ta imot andres åpenhet og ærlighet med tillit og respekt
- Vi tenker på oss selv som profesjonelle yrkesutøvere med felles ansvar for utforskning, kunnskap og kvalitet i og for barnehagen
- Vi kjenner plikt til å delta i faglige dialoger
- Vi skylder ikke på andre, vi søker heller etter sammenhenger for å forstå andres handlinger og meninger
- Vi prioriterer engasjement og tar ansvar for å oppnå felles suksess

Litteraturliste

- Birkeland, J. Glosvik, Ø., Oen, M. & Ødegaard, E. E. (2022). *Barnehagelæreren som medforsker - en arbeidsbok for utvikling i barnehagen*. Cappelen Damm.
- Darlington, E., & Masson, J. (2021). What does co-creation mean? An attempt at definition informed by the perspectives of school health promoters in France. *Health education journal*, 80(6), 746-758. <https://doi.org/10.1177/00178969211013570>
- Eide, O.S. (2013) *Pedagogisk entreprenørskap som virkemiddel for lokal og regional utvikling*. (Doktorgradsavhandling). Universitetet i Nordland.
- Ejsing- Duun, S. & Skovbjerg, H.M. (2019). Design as a Mode of Inquiry in Design Pedagogy and Design Thinking. *The international journal of art & design education*, 38(2), 445-460. <https://doi.org/10.1111/jade.12214>
- Eriksson, I. (2018). Lärares medverkan i praktisknära forskning: Förutsättningar och hinder. *Utbildning & Lärande*, 12(1), 27-40.
- Faglig Råd for Lærerutdanning (2020a). *Partnerskap i lærerutdanningene - et kunnskapsgrunnlag. Delrapport 1*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/9969c3f46f0c4a4f95ed9eee70b3ed19/partnerskap-i-larerutdanningene---et-kunnskapsgrunnlag.pdf>
- Faglig Råd for Lærerutdanning (2020b). Partnerskap for kvalitet i lærerutdanningene. *Anbefalinger fra Faglig råd for lærerutdanning 2025*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/e29c3dc21bfa4edc9308f2fc6908afb3/partnerskap-for-kvalitet-i-larerutdanningene-004.pdf>
- Fleer, M. (2013). Attunement of Knowledge Forms: The Relational Agency of Researchers, Policy Writers, and Early Childhood Educators. I: Duncan J., Conner L. (red) *Research Partnerships in Early Childhood Education*. Palgrave Macmillan, New York.
- Gleerup, J. & Egmo, J. (2022). Fremtidsværkstedet som metode til erkendelse og forandring Metodologiske erfaringer med kritisk utopisk aksjonsforskning. *Tidsskrift for arbeidsliv*, nr. 4, s. 59-74.
- Hargreaves, A. & O'Connor, M.T. (2018). *Collaborative Professionalism: When Teaching Together Means Learning For All*. Corwin Press, Thousand Oaks, CA.
- Kaarby, K. M. E. & Lindboe, I. M. (2020). Læring i partnerskap: Praksislæreres erfaringer fra innovasjonsprosjektet Utdanningsbarnehager. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 104(1), 30-42, <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2987-2020-01-04>
- Kemmis, S., Wilkerson, J., Edwards-Groves, C., Hardy, I., Grotenboer, P. & Bristol, L. (2014). *Changing Practices, Changing Education*. Springer.
- Kempe, U.R. (2019). Teachers and researchers in collaboration: A possibility to overcome the research-practice gap? *European Journal of Education*, 54, 250-260. <https://doi.org/10.1111/ejed.12336>
- Kunnskapsdepartementet (2013). *Kompetanse for framtidens barnehage. Strategi for kompetanse og rekruttering 2014-2020*. Kunnskapsdepartementet. [Kompetanse_for_fremtidens_barnehage_2013.pdf](https://www.regjeringen.no/contentassets/7e72a90a6b884d0399d9537cce8b801e/kompetansestrategi-for-barnehage-2018_2022.pdf) (regjeringen.no).
- Kunnskapsdepartementet (2017). *Kompetanse for framtidens barnehage. Revidert strategi for kompetanse og rekruttering 2018-2022*. Kunnskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/7e72a90a6b884d0399d9537cce8b801e/kompetansestrategi-for-barnehage-2018_2022.pdf
- Kunnskapsdepartementet (2018). *Kompetanse for framtidens barnehage: Revidert strategi for kompetanse og rekruttering 2018-2022*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/437c8d37eb3d48719efcb9d22b99408c/kompetansestrategi-for-barnehage-2018---2022.pdf>
- Kunnskapsdepartementet (2020). *Forskning, kunnskapsmegling og bruk. Strategi for utdanningsforskning 2020-2024*.

Kunnskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/8b5e5ebb145540f581c9996ef164acfb/kd_strategi-for-utdanningsforskning-2020-2024.pdf

Kunnskapsdepartementet (2022). Stortingsmelding 5 (2022-2023) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032. [Meld. St. 5 \(2022-2023\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no).

Lillejord, S. & Børte, K. (2014). *Partnerskap i lærerutdanningen – en kunnskapsoversikt*. Kunnskapssenter for Utdanning, nr. 3. Norges forskningsråd.

Nonaka, I. (1994). A Dynamic Theory of Organizational Knowledge Creation. *Organization science* (Providence, R.I.), 5(1), 14-37. <https://doi.org/10.1287/orsc.5.1.14>

Norges forskningsråd (2017). *Forskning og innovasjon i utdanningssektoren – FINNUT. Programplan 2014-2023*. <https://www.forskningsradet.no/om-forskningsradet/publikasjoner/2017/programplan-2014-2023-revidert-september-2017/>

OECD (2015). *Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development*. OECD Publishing.

Rönnerman, K., Salo, P., Moksnes, E. F., Lund, T., Olin, A. & Jakhelln, R. (2016). Bringing ideals into dialogue with practices: on the principles and practices of the Nordic Network for Action Research, *Educational Action Research*, 24(1), 46-64, <https://doi.org/10.1080/09650792.2015.1069751>

Schei, T.B. & Ødegaard, E. E. (2024). Selviscenesettelse gjennom verksted – en metode for pedagogisk selvutviklingsarbeid. In L. T. Grindheim, Å. Birkeland & J. S. Borgen (Red.), *Metodetilnærminger og prosessuelle design i barnehageforskning*. Universitetsforlaget.

Utdanningsdirektoratet (2018). Regional ordning med kompetanseutvikling i barnehagen. <https://www.udir.no/kvalitet-ogkompetanse/kompetanseutvikling-i-barnehage-og-regional-ordning/>

Wallerstedt, C., Brooks, E., Ødegaard, E. E. & Pramling, N. (2023). *Methodology for Research with Early Childhood Education and Care Professionals - Example Studies and Theoretical Elaboration*. Open Access - Springer Nature.

Ødegaard, E.E. (2020). Dialogical Engagement and the Co-Creation of Cultures of Exploration. I *Children's Exploration and Cultural Formation* (s. 83-104). Springer Nature.

Ødegaard, E.E. (2021). A Pedagogy of Collaborative Exploration A Case Study of the Transition from a Monocultural Entity in National Celebration Rituals to a Multi-layered Informed Pedagogical Practice. In: Fler, M., Hedegaard, M., Ødegaard, E. E. and Sørensen, H. V.: *Qualitative Studies of Exploration in Childhood Education - Cultures of Play and Learning in Transition* (s. 41-68). Bloomsbury Academic.

Høgskulen
på Vestlandet

BARNkunne
Senter for barnehageforskning

Støttet av
Forskningsrådet

KINDknow notes series 18, 2025
ISBN 978-82-8461-193-8
ISSN 2704-1778

kunst pilotene

Kinn kommune

BERGEN
KOMMUNE

 kanvas